

ELİM

Qüvvət elmdədir...

Nizami Gəncəvi

HAУKА

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

№ 27 (1424)

Cümə, 6 sentyabr 2024-cü il

Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

R.B.Hüseynovun
"Şərəf" ordeni ilə
təltif edilməsi
haqqında

Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası
Konstitusiyasının 109-cu maddə-
sinin 23-cü bəndini rəhbər tutaraq
qərara alıram:

Azərbaycanda ədəbiyyatşü-
naslıq elminin inkişafında böyük
xidmətlərinə və uzunmüddətli sə-
mərəli ictimai-siyasi fəaliyyətinə
görə Rafael Baba oğlu Hüseynov
"Şərəf" ordeni ilə təltif edilsin.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 avqust 2024-cü il.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyevanın Kəlbəcərə səfəri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva sentyabrın 2-də Kəlbəcər rayonuna səfər ediblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım Kəlbəcər rayonunda Tərtər çayı üzərində yerləşən "AzərEnerji" ASC-nin 22,5 MvT gücündə "Yuxarı Vəng" Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak ediblər.

"AzərEnerji" ASC-nin prezidenti Baba Rzaev Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya görülən işlər barədə məlumat verib.

Prezident İlham Əliyevin işğaldan azad edilən ərazilərin yaşıl enerji zonasına çevrilməsi istiqamətində strategiyasına uyğun olaraq "AzərEnerji" ASC tərəfindən Kəlbəcərdə yeni tikilən "Yuxarı Vəng" Su Elektrik Stansiyası Vətən müharibəsində Qələbəmizdən sonra regionda yaradılan ən böyük yaşıl enerji mənbəyidir. Belə ki, təkcə bu SES-də istehsal edilən yaşıl enerji növbəti 5 il ərzində Kəlbəcər rayonunun elektrik enerjisi tələbatını tam ödəyə bilər.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma, həmçinin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" və COP29-a hazırlıq çərçivəsində "AzərEnerji" ASC-nin dekarbonizasiya tədbirləri, o cümlədən 2003-2023-cü illərdə ənənəvi generasiya sahəsində əldə edilən səmərəlilik barədə hesabat, "Ansaldo Energia" və "General Elektrik" şirkətləri ilə birgə layihələrin COP29-da təqdimatı, İran İslam Respublikası ilə ortaq layihə olan "Xudafərin", "Qız Qalası" SES layihələri, Şimal-Cənub dəhlizi layihəsinin statusu haqqında məlumat verilib.

Ölkəmizdə ilk dəfə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ilin bütün fəsilərində xalis sıfır karbon emissiyalı regiona çevrilib və elektrik enerjisi tələbatı tam həcmdə yaşıl enerji hesabına təmin edilir. Artıq qalan enerji ölkə enerjisisteminə ötürülür, bu da regional enerji müstəqilliyini artırır və ətraf mühitin qorunmasına töhfə verir.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər rayonunda Xudavəng monastır kompleksində olublar.

Mədəniyyət naziri Adil Kərimli dövlətimizin başçısına və birinci xanıma abidə haqqında məlumat verib.

Dünya əhəmiyyətli memarlıq abidəsi olan Xudavəng məbədi 1992-2020-ci illərdə ermənilərin təcavüzünə məruz qalıb. Torpaqlarımız işğaldan azad ediləndən sonra monastırda qalan erməni keşiş və rahiblər abidələrdəki qədim freskaları xarici mütəxəssislərin iştirakı ilə xüsusi üsulla kəşib götürüb, qanunsuz olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazisindən çıxarıblar. Xudavəng monastır kompleksinin zəng qülləsində yanaşı qoyulmuş bir-birinin üstündə iki dairəvi xonça və heyət ağacı şəklində xaç kompozisiyalı xaçdaşlar və kitabələr də işğal dövründə sökülərək talan edilib.

Qeyd olunub ki, 2020-ci ilin dekabr ayında İrəvanda keçirilən sərgidə Xudavəng monastır kompleksindən oğurlanmış zəng, daş kitabələr, freskalar, xalçalar və Azərbaycan Respublikasına məxsus digər mədəni irs nümunələri qanunsuz olaraq nümayiş etdirilib. Daha sonra qanunsuz olaraq "VII-XIII əsrlərdə erməni xristian kilsələrində freskalar" adı altında İtaliyanın Padua şəhərində açılmış sərgidə Xudavəng monastırının freskaları "erməni ənənəvi incəsənət nümunələri" kimi təqdim olunub.

Həmin gün Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər rayonunun Toğanalı-Kəlbəcər-İstisu avtomobil yolu layihəsi çərçivəsində inşa olunan 4-cü tunelə və bu yolun 15,2 kilometrlik hissəsində görülən işlərlə tanış olublar.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlər barədə məlumat verib.

Mövcud yolun uzunluğu 100, yeni yolun uzunluğu isə 82 kilometrdir. Yolda artıq bir sıra işlər tamamlanıb. Yolun 34,9-35,4 kilometrliyindəki tunelin uzunluğu 500, hərəkət hissəsinin eni isə 8 metrdir.

Layihə üzrə yolboyu ümumi uzunluğu 2968 metr olan 6 qovşağ yenidən qurulub. Ümumi uzunluğu 5600 metr olan 36 bağlantı yolunun tikintisi də icra edilməkdədir.

Diqqətə çatdırılıb ki, Göygöl və Kəlbəcər rayonlarını birləşdirən avtomobil yolunun uzunluğu Toğanalı-Kəlbəcər hissəsində 56 kilometr, Kəlbəcər-İstisu hissəsində isə 26 kilometr təşkil edir.

Sonra dövlətimizin başçısına və xanıma Kəlbəcər şəhərində daxili yolların tikintisi layihəsi də təqdim edilib.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev Kəlbəcər şəhərində ikinci yaşayış kompleksinin təməlini qoyub.

Kəlbəcər rayonunda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Bəşir Hacıyev dövlətimizin başçısına yaşayış kompleksi barədə məlumat verib.

Kompleks 1,76 hektar ərazidə layihələndirilib. Kəlbəcər şəhərində salınacaq ikinci yaşayış kompleksi şəhərin Baş planına əsasən çoxfunksiyalı zonada yerləşir.

Kompleksdə 3 və 5 mərtəbəli 8 yaşayış binasının inşası nəzərdə tutulur. Mənzillərin 56-sı ikiotaqlı, 56-sı üçotaqlı, 48-i isə dördotaqlı olacaq. Burada ümumilikdə 160 ailənin yaşaması planlaşdırılır.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər Şəhər Təhsil Kompleksində aparılan işlər və bu il açılması planlaşdırılan modul tipli məktəbin layihəsi ilə tanış olublar.

Görülən işlərlə bağlı məlumatda qeyd olunub ki, ümumi sahəsi 2,2 hektardan çox olan kompleksin ərazisində 80 yerlik uşaq bağçası, peşə emalatxanaları yaradılacaq, STEAM zona, məktəbdənkənar hazırlıq məkanı və digər zəruri obyektlər təşkil ediləcək.

Kompleksin ərazisində, həmçinin 528 şagird yerlik məktəb inşa olunur. Məktəbdə kitabxana, yeməkhana, akt zalı, yataqxana, idman zalı və digər zəruri otaqlar yaradılacaq.

Kəlbəcərdə ən müasir standartlara uyğun inşa olunan bu təhsil kompleksi işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası prosesində təhsil infrastrukturunun qurulmasına xüsusi diqqət yetirildiyinin əyani təzahürüdür.

Prezident İlham Əliyev Kəlbəcər şəhərində inzibati binanın da təməlini qoyub.

Sonra dövlətimizin başçısı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcərdə 524

aillik yaşayış kompleksinin tikintisi ilə tanış olublar, kompleksində hazır mənzillərə baxıblar.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva sentyabrın 2-də Kəlbəcər rayonunda "İstisu" mineral su zavodunun açılışında iştirak ediblər.

Prezidentin işlər müdiri Ramin Quluzadə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma zavod barədə məlumat verib.

Diqqətə çatdırılıb ki, "İstisu" mineral su zavodu uzun illər Kəlbəcərin müstəsna keyfiyyəti və sağlamlığa faydaları ilə tanınan termal su yatağından çıxan eyniadlı suyunu 30 illik müddətdən sonra yenidən istehlakçılara təqdim edir.

1976-cı ildən etibarən Kəlbəcər rayonunda "İstisu" mineral suyunun istehsalına başlanılıb. Bununla da nadir və faydalı mineral tərkibə malik "İstisu" təbii mineral suyu geniş coğrafiyada şöhrət tapıb.

Prezident İlham Əliyev zavodu işə salıb.

Dövlətimizin başçısı Kəlbəcər rayonunda "AzərEnerji" ASC-nin 4,3 MvT gücündə "Zar" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının (KSES-in) açılışında iştirak edib və SCADA sistemi vasitəsilə Göygöl rayonunda yeni tikilən 4,1 MvT gücündə "Toğanalı" KSES-in açılışını edib, stansiyaları işə salıb.

Qeyd edək ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə indiyədək ümumi gücü 270 MvT olan 32 su elektrik stansiyası istismara verilib və bu günədək 492 milyon kilovat-saat sıfır emissiyalı elektrik enerjisi istehsal edilib. Bununla da 110 milyon kubmetr təbii qaza qənaət olunub. 200 min ton karbon emissiyasının atmosferə atılmasının qarşısı alınır.

Prezident İlham Əliyev həmin gün İstisu qəsəbəsində "Azərişiq" ASC-nin 110/35 kV-luq "İstisu" yarımstansiyasının açılışında iştirak edib, yarımstansiyaları işə salıb.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər rayonunda "İstisu" Müalicə-İstirahət Kompleksində aparılan tikinti işləri ilə tanış olublar.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev Kəlbəcər rayonunun İstisu qəsəbəsinin təməlini qoyub.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər rayon sakinləri ilə də görüşüblər.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevaya

Çox hörmətli Mehriban xanım!

Sizi - müstəqil Azərbaycan dövlətinin rəhbərlərindən birini, ölkəmizin qadın ziyalılığının görkəmli nümayəndəsini tərcümeyi-halınızın əlamətdar tarixi hadisəsi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin böyük dövlətçilik ideallarının və zəngin siyasi irsinin yaşadılması, həyata keçirilməsi və təbliğ edilərək yeni nəsillərə çatdırılması sahəsində şəxsən Sizin və uğurla rəhbərlik etdiyiniz Heydər Əliyev Fondunun ardıcıl və çoxcəhətli fəaliyyəti müstəqil dövlətimizin təməl dəyərlərinin daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

Sizin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Birinci vitse-prezident kimi ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənar müstəqil dövlətçilik ideallarının məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsi sahəsindəki yorulmaz fəaliyyətiniz müstəqilliyimizin dönmədən inkişaf etdirilməsinə əsl xidmət nümunəsidir.

Sizin Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti olaraq müstəqil Azərbaycan dövlətinin idarə olunmasında göstərdiyiniz sarsılmaz birlik və həmrəylik, təşəbbüskarlıq və əməli addımlar ölkəmizin irəliyə doğru böyük yüksəlişinə şəərəflə xidmət etmək baxımından əsl nümunədir.

Siz özünüzdən çoxcəhətli səmərəli fəaliyyətinizlə və şəxsi nümunəyinizlə Azərbaycan qadınının cəmiyyətdəki rolunu və mövqeyini, ən yüksək mənavi dəyərlərini və məsuliyyətini örnək olaraq böyük bacarıqla xalqımıza təqdim edirsiniz.

Qədrilən xalqımız, o cümlədən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının çoxminli kollektivi Sizin ölkəmizdə milli mədəniyyətin, elmin, təhsilin və idmanın, milli-mənavi dəyərlərimizin dayanıqlı ənənələr əsasında daha da inkişaf etdirilməsinə, yeni tarixi dövrün

tələblərinə uyğun olaraq müasirləşdirilməsi və yeniləşdirilməsinə, dünyaya inteqrasiya olunmasına açdığınız geniş yolları, verdiyiniz böyük dəstəyi yüksək qiymətləndirir.

Azərbaycan xalqı Sizi əsl xeyirxahlıq və şəfqət nümunəsi miqyasında yüksək səviyyədə qəbul edir və bu sahədəki xidmətlərinizi minlərlə insanın taleyinin unudulmaz həlledici hadisəsi kimi dərin minnətdarlıq hissi ilə qarşılayır.

Hörmətli Mehriban xanım!

Azərbaycan xalqı Sizə müstəqil Azərbaycan dövlətinin böyük dayağı kimi dərin hörmət və ehtiram bəsləyir.

Sizi ölkəmiz və xalqımız üçün də əlamətdar olan bu tarixi gündə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının kollektivi adından bir daha ürəkdən təbrik edir, Sizə çoxcəhətli fəaliyyətinizin bütün sahələrində daha böyük uğurlar, şəxsi həyatınızda xoşbəxtlik və möhkəm cansağlığı arzu edirəm.

Dərin hörmət və ehtiramla,

İsa Həbibbəyli
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik

26 avqust 2024-cü il

Akademik İsa Həbibbəyli Gürcüstan MEA-nın xarici üzvü seçilib

AMEA ilə Gürcüstan Milli Elmlər Akademiyası arasında əməkdaşlıq memorandumu imzalanıb

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Gürcüstan Milli Elmlər Akademiyası Ümumi yığıncağının 10 iyul 2024-cü il tarixli qərarı ilə bu qurumun xarici üzvü seçilib.

Bu məqsədlə Tbilisi şəhərində Gürcüstan MEA Rəyasət Heyətinin genişləndirilmiş iclası keçirilib.

Əvvəlcə akademik İsa Həbibbəyli gürcü həmkarı, Gürcüstan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik Roin Metreveli ilə birlikdə Tbilisi şəhərində Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edib, abidə önünə gül dəstələri qoyublar.

Genişləndirilmiş iclası giriş sözü ilə açan Gürcüstan MEA-nın prezidenti akademik Roin Metreveli akademik İsa Həbibbəylini görkəmli ədəbiyyatşünas alim, bacarıqlı elm təşkilatçısı və siyasi xadim kimi dəyərləndirərək onun Azərbaycan-Gürcüstan elmi əlaqələrinin inkişafındakı xidmətlərindən danışıb. İki dost və qardaş xalqlar arasında elmi-ədəbi əlaqələrin inkişafında böyük xidmətlər göstərdiyini diqqətə çatdırıb.

Sonra akademik Roin Metreveli Gürcüstan MEA-nın xarici üzvü dip-

lomunu AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyliyə təqdim edib.

Tədbirdə Gürcüstan MEA-nın vitse-prezidenti akademik Ramaz Xuradze, akademik-katib akademik Vladimir Papava, Dil, Ədəbiyyat və İncəsənət Bölməsinin akademik-katibi akademik Elizbar Cavelidze, Gürcüstan MEA-nın sabiq prezidenti, Akademiyanın baş müşaviri akademik Georgi Kvesitadze, Kimya və Kimya Texnologiyaları Bölməsinin akademik-katibi akademik Vladimir Tsitsişvili, Mühəndis Elmləri və İnformasiya Texnologiyaları Bölməsinin akademik-katibinin müavini akademik Tamaz Şilakadze, Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktoru professor İrma Ratiiani və institutun elmi işlər üzrə direktor müavini professor Maka Elbakidze çıxış ediblər. Çıxışlarda AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin çoxistiqamətli elmi yaradıcılığından danışıb, iki dost və qardaş ölkənin elmi qurumları arasında yaradılmış möhkəm elmi-ədəbi əlaqələrin inkişafında akademik İsa Həbibbəylinin böyük xidmətləri xüsusi vurğulanıb. Görkəmli alim və elm təşkilatçısı akademik İsa Həbibbəyli tərəfindən Azərbaycan və

Gürcüstanın Elmlər Akademiyaları arasında elmi əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi üçün bundan sonra da əhəmiyyətli töhfələr verəcəyinə əminliklərini ifadə ediblər.

Sonda çıxış edən AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli fəxri rütbəyə - Gürcüstan Milli Elmlər Akademiyasının xarici üzvü seçildiyinə görə Gürcüstan MEA-nın prezidenti akademik Roin Metreveli və Rəyasət Heyəti üzvlərinə minnətdarlığını bildirib, Azərbaycan və Gürcüstan arasında elmi əlaqələrin müxtəlif istiqamətlərdə daha da inkişaf etdirilməsi üçün bundan sonra da əzmlə çalışacağını bildirib. Azərbaycan aliminin Gürcüstan MEA-nın xarici üzvü seçilməsini qardaş Gürcüstanın Azərbaycan elminə verdiyi yüksək qiymətin ifadəsi hesab edib.

Bununla da Gürcüstan MEA Rəyasət Heyətinin genişləndirilmiş iclası başa çatıb.

Sonra akademik İsa Həbibbəyli Gürcüstan Dövlət İncəsənət Muzeyini ziyarət edib, qurumun rəhbərliyi və burada çalışan alimlərlə görüşüb. Görüş zamanı qarşılıqlı elmi əlaqələrdən söhbət açılıb, fikir mübadiləsi aparılıb.

AMEA rəhbəri Tbilisinin azərbaycanlılar yaşayan məhəlləsini də gəzib.

Sonra AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli professor Givi Abduşelişvilinin müşayiəti ilə Tbilisidə Müasirlik Muzeyi ilə tanış olub. AMEA rəhbəri, həmçinin Kaxetiyanın Saqareco şəhərində "Bağ-Muzey"i ziyarət edərək burada professor Lali Qoqeliani və bir qrup alimlə görüşüb. Görüşdə iki ölkə alimlərinin qarşılıqlı elmi əlaqələrinin genişləndirilməsinin vacibliyi vurğulanıb.

Akademik İsa Həbibbəyli Gürcüstanın fəxri xiyabanı hesab edilən Panteon Muzeyini də ziyarət edib.

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin Gürcüstana səfəri çərçivəsində iki ölkənin Milli Elmlər Akademiyaları arasında əməkdaşlıq memorandumu imzalanıb.

Əməkdaşlıq memorandumunu Azərbaycan tərəfdən Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Gürcüstan tərəfdən həmin ölkənin Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik Roin Metreveli imzalayıblar.

Memoranduma hər iki ölkənin milli və dövlətçilik maraqlarına ca-

vab verən birgə tədqiqatların aparılması, layihələrin hazırlanması, həyata keçirilməsi, zəruri ixtisaslar üzrə elmi kadrların hazırlanmasına və mübadiləsinə dəstək verilməsi, müştərək elmi konfransların və seminarların təşkili, elmi nəşrlərin mübadiləsi və sair kimi mühüm məsələlər daxildir.

İlkin olaraq Bakıda və Tbilisidə Azərbaycan-Gürcüstan elmi əlaqələrinin tarixi, ənənələri, simaları və gələcəyinə həsr edilmiş elmi konfransın keçirilməsi və Akademiyaların əsas elmi jurnalı sayılan "Məruzələr" jurnalının Azərbaycana və Gürcüstana həsr edilmiş xüsusi buraxılışının nəşri və mübadiləsi qərara alınıb.

Gürcüstan Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin genişləndirilmiş iclasında Bölmələrin rəhbərləri çıxış edərək Azərbaycan-Gürcüstan əməkdaşlıq memorandumunu və ilkin tədbirlər planını dəstəklədiklərini bildiriblər.

Akademik İsa Həbibbəyli Gürcüstan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik Roin Metrevelinin rəhbərlik etdiyi elmi heyətlə birlikdə Kaxetiya rayonuna səfərdə iştirak edib.

UNESCO-ya daxil edilmiş Xurşidbanu Natəvanın "Gül dəftəri" - illüstrasiyalı şeirlər albomu"na sertifikat verilib

UNESCO-nun Dünya Yaddaşının Beynəlxalq Reyestrinə daxil edilmiş "Xurşidbanu Natəvanın "Gül dəftəri" - illüstrasiyalı şeirlər albomu"na sertifikat verilib.

Sertifikatı UNESCO-nun Baş katibi Audrey Azoulay imzalayıb.

Bununla əlaqədar olaraq UNESCO üzrə Azərbaycan Respublikasının Milli Komissiyasının Baş katibi, Xüsusi tapşırıqlar üzrə səfir Seymur Fətəliyev Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəyliyə məktub ünvanlayaraq sertifikatı təqdim edib.

Qeyd edək ki, "Xurşidbanu Natəvanın "Gül dəftəri" - illüstrasiyalı şeirlər albomu" 2023-cü ildə UNESCO İcraiyyə Şurası tərəfindən UNESCO-nun Dünya Yaddaşının Beynəlxalq Reyestrinə qəbul olunub.

Nadir ağaclar parkına baxış

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli Akademiya şəhərciyi ərazisində salınmış Nadir ağaclar parkına növbəti dəfə baxış keçirib.

Akademik İsa Həbibbəyli Nadir ağaclar parkında ölkəmizin iqlim şəraitinə uyğun ekilmiş ağac və kol bitkilərinə mütəmadi aqrotexniki qulluğun göstərilməsi ilə bağlı tapşırıqlarını verib.

Qeyd edək ki, "Heydər Əliyev İli" çərçivəsində salınmış Nadir ağaclar parkının yaradılmasında məqsəd ölkəmizdə ekologiyanın qorunması, təbiətə qayğı hissinin təbliği və ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasıdır.

2024-cü ilin Azərbaycan Respublikasında "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi ilə əlaqədar AMEA-da silsilə tədbirlər, konfranslar, maarifləndirmə işləri, ağacəkmə aksiyaları həyata keçirilir və atılan addımların ilboyu davam etdirilməsi nəzərdə tutulub.

AMEA-nın prezidenti "I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai" konfransının iştirakçıları ilə görüşüb

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutu və Türkiyənin Hacettepe Universitetinin birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən və görkəmli dövlət xadimi Şah İsmayıl Xətaiyə həsr olunan "I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai" konfransının iştirakçıları ilə görüşüb.

Görüşdə akademik İsa Həbibbəyli dost və qardaş ölkənin elmi qurumları ilə yaradılmış geniş əlaqələrin əhəmiyyətindən danışaraq bütün elm sahələrini əhatə edən bu əməkdaşlığın gündən-günə inkişaf etdiyini xüsusi vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli ölkəmizdə ilk dəfə keçirilən beynəlxalq konfransın Şah İsmayıl Xətainin zəngin həyat və fəaliyyətinin yenidən araşdırılmasına və yeni faktların üzə çıxmasına öz töhfəsini verəcəyini bildiriib. Qeyd edib ki, Şah İsmayıl Xətai tək Azərbaycanın deyil, ümumilikdə Qafqazın, Türk dünyasının və Şərqi tarixində böyük rol oynayıb, haqqında sözügedən regionlarda və Avropada bir çox tədqiqatlar aparılaraq məqalələr, kitablar ərsəyə gətirilib, Türkiyədə Şah İsmayıl Xətainin külliyyatı çap olunub.

Şah İsmayıl Xətainin sovet ideologiyasının təsiri altında ölkəmizdə daha çox şair kimi öyrənildiyini deyən akademik İsa Həbibbəyli müstəqillik dövrünün geniş imkanları çərçivəsində Xətainin hökmdar, sərkərdə olaraq fəaliyyətinin geniş araşdırıldığını vurğulayıb. Türkiyədə isə Şah İsmayılın daha çox təriqət başçısı kimi öyrənildiyini diqqətə çatdırıb.

Qərbin məkrli planları əsasında Səfəvilərlə Osmanlı imperiyası arasında baş tutan Çaldıran döyüşünün baş vermə səbəbləri üzərində geniş araşdırmalar aparıldığını bildiren akademik İsa Həbibbəyli Xətainin bir neçə il öncə aşkara çıxarılmış və Sultan Səlimə yazılmış 31 məktubunun tarixi həqiqətləri meydana qoyduğunu deyib. Eyni zamanda, konfransdan irəli gələrək Avropa arxivlərində bununla əlaqədar yeni tədqiqatların aparılmasının nəzərdə tutulduğunu söyləyib.

Diqqətə çatdırıb ki, Şah İsmayıl Xətai türk dövlətçilik tarixinin önəmli səhifələrindəndir və ədəbiyyat tariximiz üçün də mühüm simadır. Prezident İlham Əliyevin andiçmə mərasimində Türk dünyası ilə bağlı alimlərimiz qarşısında mühüm tapşırıqlar qoyduğunu deyən akademik İsa Həbibbəyli beynəlxalq konfransın Türk dünyasının birliyinə və alimlərinin əlaqələrinin genişləndirilməsinə öz töhfəsini verəcəyini vurğulayıb. Akademik İsa Həbibbəyli konfransın, həmçinin Xətai irsinin gənc nəsillər arasında təbliğində mühüm rol oynayacağını söyləyib, tədbirin iki ildən bir keçirilməsini təklif edib.

Daha sonra AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun direktoru professor Kərim Şükürov çıxış edərək "I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai" konfransı ilə bağlı məlumat verib, tədbirin beynəlxalq tədqiqatçılar tərəfindən maraqla və rəğbətlə qarşılandığını söyləyib, tədbirə Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Avstriya, Böyük Britaniya və İran İslam Respublikasından 50-dən artıq alim və tədqiqatçının qatıldığını deyib. O, konfransın səfəvişünaslığa mühüm töhfə verəcəyini diqqətə çatdırıb.

Türkiyənin Hacı Bayram Vəli Universitetinin professoru Əhməd Taşğın isə beynəlxalq konfransın təşkilinə verdiyi dəstəyə görə akademik İsa Həbibbəyliyə və Tarix və Etnologiya İnstitutunun rəhbərliyinə minnətdarlığını bildiriib. Şah İsmayıl Xətainin azərbaycanlı, Səfəvilərin isə Azərbaycan dövləti olduğunu deyən Əhməd Taşğın konfransın yeni tarixi həqiqətlərin üzə çıxmasına öz töhfəsini verəcəyini söyləyib.

Ankara Hacı Bayram Vəli Universitetinin Lisansüstü Təhsil İnstitutunun "Ədəb-Ərkan" elmi jurnalının rəhbəri professor, doktor Ahmet Taşğın çalışdığı universitetdə aparılan elmi tədqiqat istiqamətləri barədə ətraflı məlumat verib. Həmçinin rəhbərlik etdiyi elmi jurnalın fəaliyyəti haqqında danışan türkiyəli professor AMEA-nın elmi nəşrləri ilə qarşılıqlı əməkdaşlıqda maraqlı olduğunu diqqətə çatdırıb.

Görüşdə yüksək impakt faktorlu jurnalların elmi bazalara inteqrasiya məsələləri də müzakirə olunub, AMEA ilə Türkiyə universitetinin elmi nəşrlər sahəsində əməkdaşlığının genişləndirilməsi barədə razılıq əldə edilib.

"I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai" konfransının iştirakçıları ilə görüşdə AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Xarici əlaqələr və beynəlxalq təşkilatlarla iş şöbəsinin müdiri biologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Esmira Əlirzayeva və İctimaiyyətlə əlaqələr, mətbuat və informasiya şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ağahüseyn Şükürov da iştirak ediblər.

Görüşdən sonra konfrans iştirakçıları AMEA-nın Rəyasət Heyətinin binası ilə tanış olub, xatirə şəklində çəkiliblər.

AMEA-da "I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai" konfransı keçirilib

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında (MEK) A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutu və Türkiyə Cümhuriyyəti Hacettepe Universitetinin birgə təşkilatçılığı ilə görkəmli dövlət xadimi Şah İsmayıl Xətaiyə həsr olunan "I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai" konfransı keçirilib.

İki gün davam edən konfransa Azərbaycan tarixçiləri ilə yanaşı, Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Avstriya, Böyük Britaniya və İran İslam Respublikasından 50-dən artıq alim və tədqiqatçı qatılıb.

Açılış nitqi ilə çıxış edən AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun direktoru professor Kərim Şükürov Şah İsmayıl Xətaiyə həsr olunan ilk konfransın uğurla keçəcəyinə ümidvar olduğunu bildiriib və iştirakçı alimlərə AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin salamlarını çatdırıb.

"Müstəqillik dövrünün bizə verdiyi imkan daxilində Şah İsmayıl Səfəvi dövrünə tamamilə yeni, obyektiv dünya tarix elminin prioritetlərinə

uyğun şəkildə baxmağa çalışırıq və bu istiqamətdə çox ciddi elmi dəyişikliklər etməyə cəhd göstəririk. Azərbaycan Səfəvi dövlətinin meydana gəlməsinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq, həmin mərhələni hazırda ölkə tariximizin yeni dövrünün başlanğıcı kimi qəbul etməyə başlayırıq", - deyərək professor K.Şükürov qeyd edib.

Səfəvi dövlətindən bəhs edərkən K.Şükürov səfəvişünas alimlərinin rolunu xüsusi qeyd edib. Çıxışçı Azərbaycanın görkəmli alimi Oqtay Əfəndiyevin səfəvişünaslığı yeni mərhələyə qaldıran "XVI əsr Azərbaycan sə-

fəvi dövləti" adlı fundamental monoqrafiyasından, eləcə də Səfəvi tarixinə və tarixşünaslığına dərin bələd olan və bu mövzularda qiymətli əsərləri ilə tarix elminizi zənginləşdirən digər səfəvişünas alimlərdən biri olan görkəmli tarixçimiz Şahin Fərzəliyevin "Əhsənüt-təvarix" ("Tarixlərin ən yaxşısı") ikicildiyinə toxunub. Professor hər iki əsərin dövrün mövcud mənbələri əsasında dərin araşdırıldığını və tədqiqatçılar üçün qiymətli mənbə olduğunu bildiriib.

Bu gün Azərbaycanın səfəvişünas alimlərinin yeni nəslinin də yetişdiyini fəxrə qeyd edən K.Şükürov rəhbərlik etdiyi institutda səfəvişünaslığın əsas elmi istiqamətlərdən birinə çevriləcəyini, mövcud elmi potensialı orada birləşdirməklə bərabər, gənc araşdırmaçıların da yetişdirilməsinə çalışacaqlarını vurğulayıb.

Alim çıxışında Şah İsmayıl Xətainin sərkərdəlik fəaliyyəti ilə bərabər, Azərbaycan ədəbiyyatındakı rolundan danışib, zəngin əsərlərinə, qəzəllərinə də nəzər yetirib, qısa təhlilini aparıb.

Daha sonra Türkiyənin Hacı Bayram Vəli Universitetinin professoru

Əhməd Taşğın Şah İsmayılın öz dövründə təkənin varlığını dövlətdə, eyni zamanda dövləti təkənin içərisində idarə etməyi bacaran bir şəxsiyyət kimi xarakterizə edib. Natiq bildiriib ki, öz dövründə təkə Azərbaycanı deyil, həm Xorasan və Hindistanda, həm də Anadolu və ətraf bölgələrdə təsir gücünə malik şəxs kimi günümüzə də aktuallığını qoruyur.

Konfransa onlayn qoşulan Türkiyənin Hacettepe Universitetinin professoru Cenk Güray bu cür əhəmiyyətli tədbirin təşkilatında əməyi keçən hər kəsə təşəkkürünü bildirərək Şah İsmayılın bir şəxsiyyət olaraq Türk dünyasına təsirindən danışdı. Alim qeyd edib ki, o, türk dövlətçilik ənənələrini sənəti, mədəniyyəti ilə birgə qurduğu dövlətə gətirməyi bacarmışdır və bu təsir zaman-zaman özünü büruzə verir.

Açılış mərasimində Türkiyənin Munzur Universitetinin professoru Əziz Ərdöğanın Şah İsmayıl Xətainin əsərlərinə bəstələnən saz ifası ilə yekun vurulub.

Daha sonra beynəlxalq konfrans öz işini bölmələrlə davam etdirib.

Gəncə Bölməsində Heydər Əliyev Mərkəzi yenidən qurulub

Azərbaycanın müasir inkişafı və milli-mənəvi dəyərlərinin qorunması, yüksəlişi və beynəlxalq miqyasda təbliği yönündə möhtəşəm işlər həyata keçirən Heydər Əliyev Fondunun 20 illik əlamətdar tarixinə ithaf olunaraq, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Gəncə Bölməsində Ulu Öndərin irsinin tədqiqi, təbliği və təşviqi yönündə fəaliyyət göstərən Mərkəz yenidən qurulub.

Bu münasibətlə kollektivin toplantısında çıxış edən Bölmənin sədri, akademik Fuad Əliyev Gəncənin bu başlıca elm ocağında Ümummilli Liderin adını daşıyan Mərkəzin yenidən qurulmasını şəhərin elm aləminin tarixində mühüm hadisə kimi səciyyələndirib. O, vurğulayıb ki, AMEA Gəncə Bölməsində fəaliyyət göstərən Heydər Əliyev Mərkəzi şəhərin ziyalı mühiti üçün əhəmiyyətli töhfədir.

Akademik Fuad Əliyev, həmçinin Ulu Öndərin respublika rəhbərliyinə gəldiyi andan etibarən, tarixən Azərbaycanın taleyində strateji əhəmiyyət daşıyan Gəncənin inkişafına xüsusi diqqət verdiyini vurğulayıb. O, qeyd edib ki, Heydər Əliyevin bu şəhərə səfərlərinin xronologiyasını Gəncənin intibah salnaməsi adlandırmaq olar. Bu baxımdan, akademik Fuad Əliyev xüsusən gənc tədqiqatçıları Heydər Əliyevin gələcəyə, bu günümüzdə və sabahımıza ünvanlanmış strateji düşüncəsinin mahiyyətini davamlı olaraq araşdırmağa səsləyib.

Akademik Fuad Əliyev Mərkəzdə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Gəncə şəhərinə etdiyi 12 səfəri, buradakı işgüzar görüşləri, səfərlərin nəticəsi kimi respublikanın ikinci şəhərinin inkişafına dair verdiyi sərəncam və göstərişləri əhatə edən sənəd və məlumatlar, həmçinin fotosəkillərin toplandıqını, eləcə də bu materialların elektron variantının da mövcud olduğunu diqqətə çatdırıb.

Akademik Fuad Əliyev bildirib ki, Mərkəzdə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşdırılması, ölkəmizin quruculuq strategiyasının əsaslarının qoyulması, eləcə də müasir dövrdə Ulu Öndərin layiqli davamçısı, Prezident İlham Əliyevin uğurlu milli və beynəlxalq siyasətinin tədqiq və təbliği məsələləri üçün lazımı şərait yaradılıb.

Yenilənmiş Mərkəzlə tanışlıq bölmənin kollektivində, xüsusən gənc əməkdaşlarda böyük maraq oyadıb.

"Böyük əcdadların irsi - III Renessansın əsası" VIII beynəlxalq konqres

Özbəkistanın mədəni irsinin öyrənilməsi, qorunması və təbliği üzrə Dünya Cəmiyyətinin (WOSCU) təşkilatçılığı ilə Səmərqənd və Daşkənd şəhərlərində "Böyük əcdadların irsi - III Renessansın əsası" adlı VIII beynəlxalq konqres keçirilib.

Konqresin keçirilməsində məqsəd Özbəkistanın mədəni-humanitar sahədə inkişaf yolunun işıqlandırılması, özbək

xalqının mədəni və mənəvi irsinin öyrənilməsi, qorunması və təbliği sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi olub.

Sözügedən konqresdə AMEA-nın Folklor İnstitutunun Folklor və yazılı ədəbiyyat şöbəsinin aparıcı elmi işçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aynur İbrahimova da iştirak edib.

Qurultayın açılışı ərəfəsində Daşkənddə tikilməkdə olan İslam Sivilizasiyası Mərkəzində tikinti işləri ilə tanışlıq olub, mərkəzin quruluşu ilə bağlı filmin nümayişi izlənilib. Daha sonra Səmərqənd şəhərində İmam Buxari məqbərəsi ziyarət olunub, elm mərkəzi və mədrəsə ilə tanışlıq baş tutub.

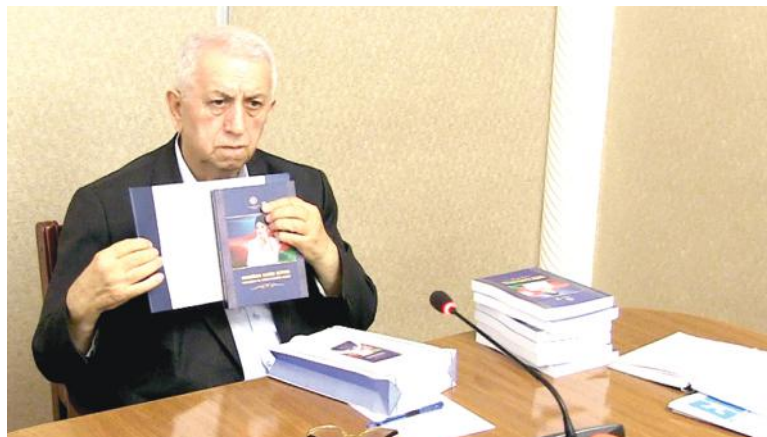
Konqresdə Aynur İbrahimovanın "Türk dünyasının ortaq mirası - folklor ənənələri" mövzusunda çıxışı maraqla dinlənilib, ortaq mirasımız olan və arxaikləşən bəzi folklor nümunələrinin tədqiqi və təbliği istiqamətində maraqlı fikir və təkliflər irəli sürülüb.

Özbəkistan hökuməti, TÜRKSOY, İSESKO, IRCICA (İslam Tarix, Sənət və Mədəniyyət Araşdırmaları Mərkəzi) və digər mühüm beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə keçirilən, 40 ölkədən 400-ə yaxın alimin iştirak etdiyi konqres çərçivəsində əməkdaşımız mətbuata müsahibələr verərək folklorşünaslıq elminin gələcək perspektivlərindən danışdı və türk xalqlarının ortaq mədəni dəyərlərinin təbliğinin vacibliyini vurğulayıb. A.İbrahimova konqres çərçivəsində Daşkənd və Səmərqənd şəhərlərində təşkil olunan mühüm beynəlxalq görüşlərdə də iştirak edib. O, səfərin sonuncu günündə XIII Beynəlxalq "Şərq tərənələri" musiqi festivalının tənənlə açılış mərasimində də qatılıb.

Sonda Aynur İbrahimova sertifikatla təltif edilib.

Mehriban xanım Əliyeva. Humanizm və xeyriyyəçiliyin hamisi

Heydər Əliyev Fondunun yaradılmasının 20 illiyinə AMEA-nın Gəncə Bölməsinin alim və tədqiqatçılarının töhfəsi olaraq, "Mehriban xanım Əliyeva. Humanizm və xeyriyyəçiliyin hamisi" adlı kitab işıq üzü görüb.

"Elm" nəşriyyatında çapdan çıxmış, nəfis tərtibatlı, 346 səhifədən, o cümlədən tarixi anları özündə həkk etmiş xeyli sayda fotosəkillərdən ibarət olan monoqrafiyada Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun iyirmi il ərzində həyata keçirdiyi layihələr və onların milli-mənəvi intibahımıza verdiyi töhfələr elmi baxımdan xarakterizə olunur. Kitabın bölmələrində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın milli-mənəvi dəyərlərimizin dünyada təbliği məsələlərindən, ölkəmizdə elm, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, ekologiya və bütövlükdə xalqın rifahı naminə bütün sahələrdə həyata keçirdiyi xeyirxah işlərdən bəhs olunur. Kitabda həmçinin Heydər Əliyev Fondu və onun prezidenti tərəfindən reallaşdırılan humanist layihələr haqqında dünya siyasətçilərinin fikirləri də yer alıb.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Gəncə Bölməsinin Rəyasət Heyətinin 2 iyul 2024-cü il tarixli 6/2 sayılı qərarı ilə nəşr olunan kitabın layihə rəhbəri AMEA Gəncə Bölməsinin sədri, akademik Fuad Əliyevdir. Redaksiya heyətində AMEA Gəncə Bölməsinin sədr müavini, kimya üzrə fəlsəfə doktoru Sara Əzizova, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, mərhum Samir Pişnamazzadə, Nizami Gəncəvi Mərkəzinin direktoru, filolo-

giya üzrə fəlsəfə doktoru Əlimuxtar Muxtarov, şöbə müdiri Təranə Verdiyeva, Bölmənin elmi katibi vəzifəsini icra edən Günay Cəfərova, Elmi kitabxananın müdiri Vüsalə Hüseynova, Elektron Xidmətlər şöbəsinin baş mütəxəssisi Nailə Mirzəyeva yer alıblar.

AMEA Gəncə Bölməsində kitabla tanışlıq məqsədilə kollektivin toplantısı olub. Bölmənin sədri, akademik Fuad Əliyev çıxışında müasir dövrdə ölkəmizin və cəmiyyətimizin inkişafına böyük töhfələr verən Heydər Əliyev Fondunun 20 illiyi, eləcə də Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın ad günü ərəfəsində Gəncə alimləri adından bu kitabı ictimaiyyətə təqdim etməkdən şərəf və qürur duyduğunu bildirib.

Akademik Fuad Əliyev xüsusi olaraq qeyd edib ki, kitabda Mehriban xanımın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun xətti ilə Gəncə şəhərində həyata keçirilmiş möhtəşəm layihələrdən, şəhərdə inşa və bərpa edilən mədəniyyət ocaqlarına, tarixi abidələrə, təhsil və səhiyyə müəssi-

sələrinə diqqət və qayğıdan da bəhs olunur və bu haqda ətraflı və elmi cəhətdən əsaslandırılmış məlumatların sistemləşdirilmiş şəkildə bir mənəbdə toplanılması tədqiqatçılar üçün çox faydalı olacaqdır.

Bölmənin sədr müavini, kimya üzrə fəlsəfə doktoru Sara Əzizova da "Milli-mənəvi dəyərlərimizin hamisi: Mehriban xanım Əliyeva" mövzusunda çıxış edib. O, qeyd edib ki, Heydər Əliyevin adını daşıyan Fondun rəhbəri kimi, Mehriban xanımın 20 il ərzində həyata keçirdiyi layihələr Ulu Öndərin daha işıqlı gələcəyimiz naminə formalaşdırdığı fikirlərinin həyata keçirilməsi, xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin araşdırılması, Azərbaycanın dünya mədəniyyətində yerinin təsdiq edilməsi, milli yüksəlişin əsası olan elm və təhsilin inkişaf etdirilməsi məsələlərinin, eləcə də Vətənin torpağını, suyunu, havasını qorumaq naminə gördüyü işlərin elmi, izahlı formada təhlil edilməsi alimlərin öhdəsinə düşən ümdə vəzifələrdəndir.

Tədbirdə, həmçinin kitabın ərəşəyə gəlməsi prosesində iştirak etmiş digər əməkdaşlar da çıxış ediblər.

"Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" nə növbəti töhfə

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası (MEK) tərəfindən hazırlanmış "Təbiət bir kitabdır" adlı nəşr işıq üzü görüb.

Ölkədə 2024-cü il "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" çərçivəsində ərəşəyə gələn bu kitabda təbiət və ətraf mühitin mühafizəsinə, eləcə də həyatın başlanğıcı olan su, od, torpaq və s. kimi komponentlərə dair aforizmlər və müdrik fikirlər yer alıb. Ən qədim dövrlərdən günümüzdə qədər dünya elm tarixində iz qoymuş filosofların, elm adamlarının, görkəmli şəxsiyyətlərin elmə gətirdiyi müdrik fikir və aforizmləri burada "Təbiət", "Ekologiya və ətraf mühit", "Kainat, hava, səma, ay, ulduzlar və bulud", "Günəş və od", "Torpaq", "Su", "Dəniz, okean və çay", "Yağış", "Külək", "Fəsilər", "Dağ", "Meşə", "Ağaclar", "Çiçəklər və bitkilər", "Canlılar aləmi" bölmələri üzrə toplanıb.

Təqdim olunan nəşr Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təbiət və ekoloji vəziyyət haqqında fikirləri, eləcə də ölkə başçısının 25 dekabr 2023-cü il tarixli müvafiq Sərəncamı ilə başlayır.

495 səhifədən ibarət olan sözügedən kitabın elmi məsləhətçisi AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli, elmi redaktoru MEK-in direktoru dosent Hüseyn Hüseynov, toplayıb tərtib edən MEK-in İnnovativ layihələr və metodiki

təminat şöbəsinin rəhbəri Səyyarə Məmmədova, redaktorlar MEK-in İnsan resursları şöbəsinin müdiri Sevinc Əliyeva və filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şəfəq Əliyeva, korrektoru isə Alidə Həsənovadır.

Onu da qeyd edək ki, Mərkəzi Elmi Kitabxana tərəfindən dünya kitabxanalarında ekologiya və ətraf mühitin qorunması, dayanıqlı inkişafa dəstək istiqamətində həyata keçirilən yaşıl hərəkata qoşulmaq məqsədilə hazırlanan bu nəşri oxucular kitabxananın saytına daxil olaraq onlayn şəkildə də oxuya biləcəklər.

Azərbaycanlı alimin məqaləsi İtaliyanın tarix jurnalında

AMEA-nın Tarix və Etnologiya İnstitutunun Qərbi Azərbaycan tarixi şöbəsinin müdiri tarix üzrə fəlsəfə doktoru Cəbi Bəhrəmovun məqaləsi İtaliyanın "Historia Magistra" tənqidi tarix jurnalında dərc edilib.

"Azərbaycanın Xəzər neftinin hasilatı tarixi" adlı məqalədə Xəzər dənizində 150 ilə yaxın neft yataqlarının praktiki tətbiqi, dənizin Bibi-

heybət və Pirallahı sahələrindən XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq ilkin neft hasilatı, XX əsrin sonlarında bununla bağlı təklif edilən layihələr və görülmə işlərdən bəhs edilir. Həmçinin 20-ci əsrin sonlarına qədər neft hasilatı, 1944-cü ildən SSRİ və respublika hökumətinin qəbul etdiyi qərarların icrası, o cümlədən Xəzər neft yatağının 1949-cu ildə istismara verilməsi tarixi xronoloji ardıcılıqla təsvir edilib.

İrəvan şəhərinin tarixi və mədəniyyət abidələri müasir kontekstdə

(əvvəlki ötən nömrəmizdə)

İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, şəhərin mərkəzi hissəsində Böyük Meydan adlanan 400x400 m ölçüdə meydan yerləşirdi. Ağır yükləri çəkmək üçün Qantar tərəzi, yüngül yükləri çəkmək üçün Mizan tərəzi bu meydana yerləşirdi. Digər meydanlar Xan bağı, Zal xan, Hüseyinli xan, Fəhlə bazarı meydanı adlanırdı. Pənah xan Makinskiyin imarətinin yerləşdiyi ərazi isə son vaxtlaradək Pənah xan meydanı adlanırdı. Bu meydan hazırda Səxarov meydanı adlanır.

İrəvanda Şərq memarlıq üslubunda 10 hamam - Şəhər, Zal xan, Şeyxülislam, Mehdi bəy, Hacı Bəyim (sonuncu İrəvan xanının qardaşı Həsən xanın qızı), Təpəbaşı, Hacı Əli, Hacı Fətəli, Kərim bəy, Həsənəli hamamları mövcud idi. Hazırda İrəvanın mərkəzindəki Respublika meydanının yerləşdiyi yerdə vaxtilə mövcud olan Zal xan hamam kompleksində yeraltı çayxana ilə yanaşı, muğamat məclislərinin keçirilməsi üçün xüsusi otaq ayrılmışdır.

XIX əsrin sonları, XX əsrin əvvəllərində İrəvan şəhərində adları azərbaycanca səslənən onlarla küçə mövcud idi. Qədim İrəvanda bu küçələrin məşhur idilər: Şəriət, Karvansara, Qala, Sultan, Çölməkçi, Naxçıvan, Bazar, Daşlı, Paşa xan, Qəriblər ocağı, Dəyirmanlı, Məscid, Fəhlə bazarı, Təpəbaşı, Qəbiristan, Naib, Mir Cəfər, Rüstəm xan, İmamrə, Korbulaq, Bəy, Kətan, Dükanlı, Şallaxlar və s..

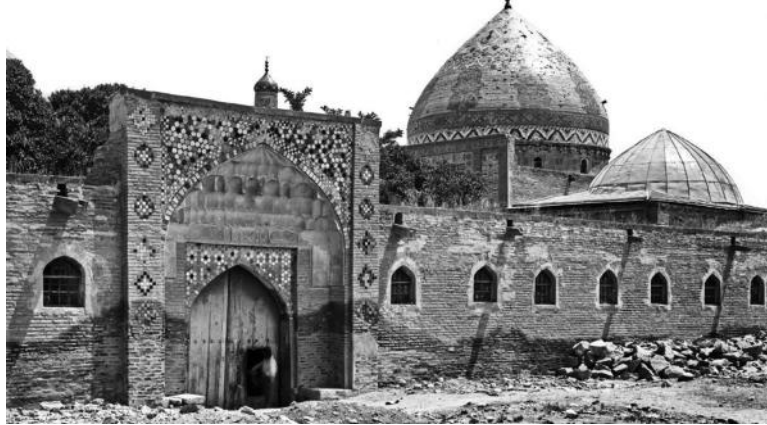
Bağlar diyarı İrəvanda və onun ətrafında 1473 bağ mövcud olmuşdur ki, onlardan 772-si şəhərin içərisində idi. Sərdar bağı, Dəlmə, Abbas dərəsi, Abuhəyat, Keşəgü, Qızıqlala, Dərəbaşı, Sevizkəri, Xosrovabad, Söyüdü, Qul dərəsi, Kənkən, Kərpixana bağlarının ad-sarı İrəvandan çox-uzaqlara yayılmışdır. İrəvan bağlarının bəzi məhsulları qurudulmuş şəkildə Rusiyanın və Avropanın bir çox şəhərlərinə ixrac edilirdi.

Şəhərdə və onun ətrafında 45 dəyirman mövcud idi. Azərbaycanlılara məxsus Hacıbəyim, Məhəmməd xan, Sübhənqulu xan, Qala, Xan, Doqquz dəyirmanlar şəhərin ən böyük dəyirmanları olmuşdur.

Tarixi ədəbiyyatda İrəvan şəhərində 15-ə yaxın məscidin və onun ətrafında iki erməni kilsəsinin adları keçir. Göy məscid (yaxud Hüseyinli xan), Qala məscidi (Sərdar, yaxud Abbas Mirzə), Şah Abbas, Təpəbaşı, Zal xan (yaxud Şəhər), Sərtib xan, Hacı Novruzəli bəy, Dəmirbulaq, Hacı Cəfər bəy, Rəcəb paşa, Məhəmməd Sərtib xan, Hacı İnam məscidlərinin minarələri uzaqdan İrəvanın müsəlman şəhəri olmasını nişan verirdi. Şəhərin kənarında mövcud olan Poğos-Petros və Katoğke kilsələri vaxtilə xristian missionerlərinin vəsaiti hesabına tikilmişdi və məqsəd ermənilərin şəhərə axınına təmin etməkdən ibarət idi.

1833-cü ildə fransız geoloqu və arxeoloqu, naturaçı Fredrik Dübua de Monpere 1839-cu ildə Parisdə çap etdirdiyi "Qafqaz ətrafına səyahət" əsərinin 3-cü cildində İrəvan qalasını və Göy məscidi ətrafı təsvir etmişdir. Onun Sərdar məscidinin əsas girişini tərəfdən çəkdiyi rəsm və Göy məscidinin rəsmi hər iki məscidinin möhtəşəmliyini və memarlıq nöqtəyi-nəzərindən mükəmməl sənət əsəri olduğunu əyani nümayiş etdirir. Həmin rəsmlər müəllifin adlıca əsərinə əlavə olaraq 1840-cı ildə çap edilən atlasın üçüncü hissəsində yer almışdır. Qravuraçı Erkül Nikole Dübua de Monperenin çəkdiyi rəsmlərin qravüralarını hazırlamışdır.

Tanınmış rus arxeoloqu qrafinya Praskofya Uvarova 1880-ci ildə İrəvan şəhərində olmuş, esrlər boyu yaradılan tarixi-memarlıq abidələrinin dağı-

Göy məscid (İrəvan)

dılmasını ürək ağrısı ilə təsvir etmişdir. P.Uvarova Xan sarayının yaxınlığında yerləşən Sərdar məscidini Verşaginin fırçasından çıxan tabloya bənzətmişdir. P.Uvarova yazır ki, Sərdar məscidinin əsas günbəzi, xarici divarları, sütunları, iç divarları, çoxsaylı digər günbəzləri rəngli kaşlarla və gözəl təsvirlərlə bəzədilmişdir. P.Uvarova Sərdar məscidinin tünd mavi rəngli günbəzinin açıq səma ilə bütöv bir ahəng təşkil etdiyini, onun portalındakı tünd mavi lövhə üzərində ərəb əlifbası ilə ağ rənglə mətn həkk olunduğunu, divar sütunları üzərində ucalan minarələrinin üzərinin kvadrat şəkilli tünd mavi və açıq mavi kaşlarla bəzədildiyini qeyd etmişdir.

XIX əsrdə Qərbi Avropa və Rusiya bədii yaradıcılığının mütərəqqi ənənələri Azərbaycan sənətkarlarının yaradıcılığına da öz təsirini göstərmişdir. Yeni meyllər ilk növbədə rəsmlərin iş üslubunda və təsvir formasında özünü büruzə verirdi. Şimali Azərbaycan təsviri sənətində realist meyllər XIX əsr rəsamlığının görkəmli nümayəndələrindən sayılan Mirzə Qədim İrəvaninin (1825-1875) yaradıcılığında da öz əksini tapmışdır. O, Azərbaycan dəzgah boyakarlığının banisi hesab edilir.

Mirzə Qədim rəsamlığın bir çox sahələrində fəaliyyət göstərən sənətkarlardan olmuşdur. O, portret və ornament kompozisiyalar sahəsində xüsusilə böyük məharət göstərmişdir. Onun şüşə, dəri, parça üzərində işləmiş əsərləri Bakıda Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində, Tiflisdə Gürcüstan Dövlət İncəsənət Muzeyində və Sankt-Peterburqda Dövlət Ermitaajında nümayiş etdirilir. Mirzə Qədim ilk əsərlərini şüşə üzərində çəkməyi sevmişdir. Bunlar da əsas etibarilə gənc qadın portretləri olmuşdur. Mirzə Qədimin hazırda Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində saxlanılan qızıl-gül şaxəsi üzərində oturan bülbül rəsmi xüsusilə diqqəti cəlb edir.

XIX əsrin 50-ci illərində baxımsızlıq üzündən yarasız hala düşən, nəmişlikdən divar rəsmləri korlanan, karniz və tavanın güzgüləri qopub tökülən Xan sarayında qismən də olsa bərpa işləri aparılmışdır. 1867-1874-cü illərdə Xan sarayında dəfələrlə aparılan bərpa işlərini Mirzə Qədim həyata keçirmişdir. O, Güzgülü zalda bərpa işlərinin əksəriyyətini bərpa etmişdir. Rəssamın yağlı boya ilə çəkdiyi "Fətəli şah", "İrəvan sərdarı", "Həsən xan", "Rüstəm Zal" portretləri hazırda Tiflisdə Gürcüstan Dövlət İncəsənət Muzeyində, "Abbas Mirzə" portreti isə Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində saxlanılır. Sənətsünas N.Miklaşevskaya həmin portretləri mahiyyət etibarilə Azərbaycan dəzgah rəsamlığının ilk əsərləri hesab edir və 1914-cü ildə Sərdar sarayı dağıdılan zaman həmin portretlərin divarlardan qoparıldıqdan sonra Tiflisə aparıldığı və Gürcüstanda muzeydə saxlanıldığı barədə məlumat vermişdir.

İrəvan şəhərində mövcud olan azərbaycanlılara məxsus tarixi-memarlıq abidələrinin, o cümlədən Xan sarayının və məscidlərin məşhur rus fotoqrafı Dmitri Yermakov tərəfindən XIX əsrin 80-90-cı illərində çəkilmiş fotoları fotoqrafın 1896 və 1901-ci illərdə çap etdirdiyi albomlara daxil edilmişdir. Dmitri Yermakovun İrəvanda çəkdiyi fotolarının böyük bir qismi hazırda Simon Canaşiya adına Gürcüstan Dövlət Muzeyinin Yermakov fonduna və Şalva Amiranşvili adına Dövlət İncəsənət Muzeyində saxlanılır.

Alman incəsənət tarixçisi və arxeoloqu Friedrix Sarre 1897-ci ildə İrəvanda olmuş, Sərdar məscidinin və Göy məscidinin müxtəlif rəqəslərdən foto şəkillərini çəkmiş və sonradan həmin məscidləri müsəlman tarixi abidələri kimi elmi tədqiqat döviyyəsinə cəlb etmişdir. F. Sarrenin çəkdiyi fotoların bir qismi hazırda Berlindəki Dövlət Muzeyinin islam incəsənəti bölməsində saxlanılır.

Azərbaycan Milli Şurasının 1918-ci il 29 may tarixli qərarı ilə Azərbaycana qarşı ərazi iddiası sürməmək şərti ilə İrəvan şəhərini paytaxt kimi ermənilərə güzəştə getmişdir. 1918-1920-ci illərdə mövcud olmuş daşnak hakimiyyəti dövründə İrəvan şəhərində azərbaycanlılara qarşı soyqırımı, onlara məxsus maddi-mədəniyyət abidələrinə qarşı isə vandalizm aksiyaları həyata keçirilmişdir.

Sovət hakimiyyəti illərində də azərbaycanlıların maddi-mədəni irsinin məhv edilməsi rəsmi İrəvanın siyasətinin tərkib hissəsi olmuşdur. 1924-cü ildə Aleksandr Tamanyanın layihəsi əsasında həyata keçirilən İrəvan şəhərinin rekonstruksiyası, əslində azərbaycanlıların izini silməyə xidmət edirdi. 1936-cı ildə İrəvan şəhərinin yeni baş planı hazırlanmışdır və onun həyata keçirilməsi nəticəsində qalanın içərisində müasir tipli hündürmərtəbəli binalar inşa edilmişdir. İkinci Dünya müharibəsi dövrünə aid şəkildə İrəvan qalasının divarlarının müəyyən hissəsinin hələ də mövcud olduğu görünür. Lakin sonralar qala divarları tamamilə sökülmüş və hazırda ondan əsər-əlamət qalmamışdır.

İrəvan şəhərində mövcud olmuş məscidlər bir-birinin ardınca erməni vandalları tərəfindən dağıdılmış və yaxud təyinatı dəyişdirilmişdir.

1928-ci ildə Zal xan, yaxud Şəhər məscidinin böyük zalı sökülərək onun yerində "Yerevan" hoteli inşa edilmişdir. 1999-cu ildə rekonstruksiya edildikdən sonra həmin hotel hazırda "Golden Tulip Hotel Yerevan" adlanır. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivində saxlanılan 1949-cu ilə aid bir arxiv sənədində Zal xan məscidinin mədrəsəsindən sərğ zalı kimi istifadə edildiyi göstərilmişdir.

İrəvan şəhərində 1988-ci ilədək yalnız Dəmirbulaq məscidi öz məqsədinə xidmət edirdi. 1990-cı ildə həmin məscid də yer üzündən silinmiş, onun yerində hündürmərtəbəli bina ucaldılmışdır.

1936-cı ildən Göy məscidinin binasında İrəvan şəhər tarix muzeyi yerləşdirilmişdir. İkinci Dünya müharibəsi başladıqdan sonra Göy məsciddən bir müddət eyni zamanda hərbi sursat anbar kimi istifadə edilmişdir. Müharibədən sonra Göy məsciddə həmçinin Təbiət muzeyi və 1952-ci ildən etibarən isə məscidin kiçik ibadət zalında astronomiya həvəskarları üçün Planetariya fəaliyyət göstərmişdir. 1991-ci ildə Ermənistan müstəqilliyini əldə etdikdən və müsəlman ölkələri ilə diplomatik münasibətlər qurulduqdan sonra Göy məscidin yenidən məscid kimi fəaliyyət göstərməsi zəruryyəti meydana çıxmışdır. Əvvəlcə 1991-ci ildə Təbiət muzeyi, 1994-cü ildə isə Tarix muzeyi məscid kompleksindən çıxarıldı. 1995-ci ildə İranla Ermənistan arasında imzalanan müqaviləyə əsasən İran hökuməti Göy məscidinin yenidən qurulması xərclərini öz üzərinə götürdü. Rekonstruksiya işləri İranın "Bünyad-e Müstəzəfən və Canbazan" (Müharibə veteranları və şəhidlər) yaxud "Bonyade Möstəzəfən və Canbazane Enqelabe Eslami" xeyriyyə fonduna həvalə edildi. Məsciddə tamamlama işləri 2006-cı ildə başa çatdırılmışdır. Rekonstruksiya işləri məscid kompleksinin yalnız cənub-qərb və şimal hissəsində aparılmışdır. Göy məscidin 24 metrlik minarəsi, 28 köşkü (hücrə), kitabxanası, böyük zalı, günbəzi və həyəti rekonstruksiya edilmişdir. Hazırda Ermənistan rəsmiləri Göy məscidi xaricdən gələn qonaqlara "Fars məscidi" kimi təqdim edirlər. Hazırda Göy məscid və onun yerləşdiyi ərazi istifadə hüququ ilə təmənasız olaraq 99 illiyinə İran İslam Respublikasının Ermənistandakı səfirliyinə mədəniyyət mərkəzi kimi təhvil verilməmişdir.

Təpəbaşı yaşayış massivində yerləşən məscidinin minarəsi 1960-cı illərdə uçmuşdur. Divarlarının qalınlığı təqribən 1,5 metr olan məscidin içərisində erməni ailələri yaşayırdı.

Ermənistan hökuməti 2007-ci ildə ölkə ərazisində dini və milli azlıqlara məxsus olan və Ermənistan hökuməti tərəfindən qorunan məbədlərin və tarixi abidələrin siyahısını Avropa Şurasına təqdim etmişdir. Həmin siyahıya Mesrop Maştos küçəsi-12 ünvanında yerləşən Göy məscidinin və Xorhrdarani küçəsi-40 ünvanında yerləşən məscidlərin adları daxil edilmişdir. Qeyd edilən siyahıda Göy məscid İran məscidi kimi təqdim edilmiş, Abbas Mirzə məscidinin isə qəfəsinin (skeletinin) "qorunduğu" qeyd edilmişdir. Lakin 2014-cü ilin noyabr ayında Sərdar məscid-kompleksində qalan 2-3 metr enində, 3-4 metr hündürlüyündə divarının kiçik bir parçasını da erməni vandalları yox etmişlər.

İrəvan qalasının həmyaşıdları və müasirləri - Bakıda İçərişəhərin qala divarları, onun içərisindəki Şirvanşahlar kompleksi, Şəkide Xan sarayını əhatə edən qala divarları bu gün də yaşayır və keçmişdən bu günə soraq verirlər. İrəvanda isə orta əsr memarlığından soraq verən bircə dəne də olsun tarixi abidə qalmamışdır. Azərbaycanlılara məxsus tarixi-memarlıq abidələrinin məhv edilməsinin nəticəsidir ki, İrəvan şəhərində yaşı 250-ildən yuxarı olan Göy məsciddən sava-yı bircə dəne də olsun tarixi-memarlıq abidəsi qalmamışdır.

2003-cü ildə İrəvanın mərkəzi Respublika Meydanında aparılan qazıntı zamanı Zal xan hamamının və qədim karvansaranın qalıqları meydana çıxdı. Tələsik üstünü örtüldü ki, bu tikililərin bizlərə məxsus olduğu aşkarlanmasın. Təpəbaşı məhəlləsindəki izimizi silmək üçün Ermənistan hökuməti hazırda xarici investitorları cəlb etməklə yeni proqram həyata keçirir.

Son illərdə Ermənistan rəhbərləri "İrəvan qalası" adı altında yeni layihə

həyata keçirmək fikrinə düşüblər. İrəvanda azərbaycanlılara məxsus maddi-mədəniyyət nümunələrini tamamilə məhv edən ermənilər indi XVII-XVIII əsrlər memarlığı üslubunda inşa edilmiş nəzərdə tutulan "Sədar sarayı"ndan, ticarət obyektlərindən, bazarlardan karvansaralardan, Şərq hamamlarından və s. külli miqdarda gəlir əldə etmək istəyirlər. Şəhər ətrafında - keçmişdə Təzəkənd adlanan, indi isə ermənilərin Noraquyuq adlandırıldığı yaşayış massivində 184 hektar ərazidə inşa edilməsi nəzərdə tutulan layihənin ilkin smeta dəyəri 6-7 milyard ABŞ dolları civarındadır. Moskva şəhərinin keçmiş meri Yuri Lujkovun İrəvana 2010-cu ilin yanvarındakı səfəri zamanı erməni rəsmiləri onu şirnikləndirərək "İrəvan qalası" layihəsinin maliyyələşdirilməsi məsələsini merin və onun biznes ortaqlarının üzərinə qoymaq üçün onun razılığını almışdılar. Lakin Y. Lujkov Moskvanın meri vəzifəsindən azad edildikdən sonra "İrəvan qalası" layihəsinin icrası baş tutmamışdır.

Azərbaycanlılara qarşı törədilən 1905-1906-cı illər kütləvi qırğınları, 1918-1920-ci illər soyqırımı, 1948-1953-cü illər və 1988-1989-cu illər deportasiyaları İrəvan şəhərinin azərbaycanlı simasını ermənilərin xeyrinə tamamilə dəyişirdi. İrəvan şəhərindən azərbaycanlıların maddi-mədəniyyət izlərini silən, ardınca azərbaycanlı etnik kimliyini yox edərək monoetnik erməni şəhəri yaratmağa nail olan ermənilər indi də tarix kitablarından, dərsliklərdən azərbaycanlıların izini silməyə çalışırlar.

Prezident İlham Əliyevin 2022-ci il dekabrın 24-də Qərbi Azərbaycan İcmasının inzibati binasında bir qrup ziyalı ilə keçirdiyi görüşdə tarixə müraicət edərək bu gün Ermənistan Respublikası adlanan dövlətin tarixi Azərbaycan torpaqlarında mövcud olduğunu, bunu təsdiqləyən sənədlərin və xəritələrin əlimizin altında olduğunu və dünya ictimaiyyətinin bütün bunları bilməli olduğunu bildirdi. Dövlətimizin başçısı ritorik sual səsləndirdi: "İndi göstərin görək İrəvanın tarixi mərkəzi haradır?" Cavabını da özü verdi: "Bu tarixi mərkəz Azərbaycan xalqının tarixi irsi idi, hansı ki, onlar dağıdıblar. Şəhərsalma adı altında bütün tarixi binalarımızı, o cümlədən İrəvan qalası, Sərdar sarayı dağıdıblar."

Ermənistanın mövqeyi belədir ki, İrəvan ərazisində mövcud olan və bu gündə gəlib çatan azərbaycanlılara məxsus abidələr tarixi saxtalaşdırmaq yolu ilə qoy "fars", "türkmən", "monqol" abidəsi adlandırılınsın, bununla da həmin abidələrin əsl sahiblərinin kimlər olduğu ört-basdır edilsin.

İndiki Ermənistan - Qərbi Azərbaycan ərazisində azərbaycanlılara məxsus tarix-memarlıq abidələrinin qəsdən dağıdılması, onların mənsubiyyətinin dəyişdirilməsi və yaxud özününkiləşdirilməsi beynəlxalq hümanitar hüququn, xüsusən də 1949-cu il Cenevrə Konvensiyalarının, UNESCO-nun 1954 və 1970-ci il Konvensiyalarının kobud şəkildə pozulmasıdır.

Erməni vandalları İrəvan şəhərində azərbaycanlılara məxsus maddi-mədəniyyət nümunələrini izlərini silməyə çalışsalar da və yaxud didər xalqların adına yazmağa çalışsalar da, tarixin yaddaşından onları silmək mümkün deyildir. Bu şəhər qədim elm, təhsil, mədəniyyət və incəsənət mərkəzlərindən biri kimi, Azərbaycan tarixinin parlaq səhifələrindən birini təşkil edir.

Nazim MUSTAFA
AMEA A.A.Bakıxanov adına
Tarix və Etnologiya İnstitutu,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru,
Dövlət mükafatı laureatı

"ELM" tək cə qəzet deyil, biliklər dünyasına bələdçidir

XX əsrin əvvəlində maarifləndirmə məqsədli demək olar ki, hər səpgidə qəzetlər nəşr olunurdu: ədəbi-ictimai, elmi-texniki, elmi-populyar. Bu nəşrlərin hədəf auditoriyası mütəxəssislər, fərqli kateqoriyalı oxucular, eləcə də uşaqlar idi.

Ötən əsrdə elm və texnologiya profilli əksər qəzet və jurnallar çox vaxt təsadüfi təşkilatlar və insanlar tərəfindən dərc olunduğundan onların mövcudluğu da qısamüddətli olurdu.

1923-cü ildə Azərbaycanda elmi-tədqiqat işləri aparmaq üçün böyük ictimai-siyasi xadim, yazıçı, publisist, həkim Nəriman Nərimanovun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Tədqiqat və Təbətəbbö Cəmiyyəti yaradılır. Cəmiyyət respublikanın baş elmi müəssisəsi olur.

1929-su ildə Azərbaycan Tədqiqat və Təbətəbbö Cəmiyyəti yenidən təşkil edilərək Azərbaycan Dövlət Elmi Tədqiqat İnstitutu (DET) adlandırılır.

Bir neçə il sonra elmi tədqiqatların yüksək səviyyədə aparılmasını və inkişaf etdirilməsini, elmi və elmi-xidmət müəssisələrinin işinin səmərəliliyinin yaxşılaşdırılmasını təmin etmək məqsədilə 1932-ci ildə Azərbaycan DET-i əsasında SSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya Filialının Azərbaycan Şöbəsi təşkil edilir. Şöbə 1935-ci ilin oktyabrında SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan Filialı olur. 10 il sonra isə SSRİ Xalq Komissarları Sovetinin 1945-ci il 23 yanvar tarixli qərarı ilə filial Azərbaycan Elmlər Akademiyasına çevrilir.

Bütün bu müddət ərzində elmi təbliğ edənlər alimlərlə yanaşı, həm də təşəbbüskar nəşirlər idi. Azərbaycanda elmi və elmi-təşkilatı fəaliyyət haqqında xəbər və məqalələr müxtəlif mətbu nəşrlərdə dərc olunurdu.

Beləliklə, inkişaf edən elm və texnologiya öz çap orqanını tələb edirdi.

Ta ki, 1984-cü il noyabrın 1-də təsis edilən "Elm" qəzetinin ilk nömrəsi çapdan çıxmaqla, nəhayət uzun müddət sonra elmin öz tribunası oldu.

Ölkə həyatında böyük dəyişikliklərin baş verdiyi bir dövrdə fəaliyyətə başlayan "Elm" qəzeti yarandığı gündən akademik və elmi-təşkilatı fəaliyyəti əks etdirən, elm və təhsilin aktual problemləri haqqında materialları dərc edir.

"Elm" qəzeti fundamental və təbiiq elm, təhsil və idarəetmə sahəsində alimlərin müşahidə və analitik məqalələrini, Azərbaycanda və dünyada elmi-tədqiqat mərkəzləri, institut və universitetlərin mühüm elmi nəticələrini, elm və təhsilin aktual problemləri haqqında materialları dərc edir.

"Elm"-in materialları alim və mütəxəssislərlə sıx əlaqədə hazırlanır. Bu mənada, elmi tədqiqat, təhsil və innovativ fəaliyyətlə bağlı "Elm" qəzetində dərc olunan məlumatlar digər kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən analoji materiallarla müqayisədə daha etibarlıdır və elmi sübutlara əsaslanır.

Qəzetin əsas tematik spektrinə humanitar və ictimai elmlərin problemlərini, alim və mütəxəssislərin elmi fə-

liyyətlərini əks etdirən məqalələr, yeni elmi nəşrlər haqqında yazılar daxildir.

Qəzetdə innovativ tədqiqat layihələri, qrantlar haqqında məlumatlar, müxtəlif müsabiqələrin şərtləri, elmi hesabatlar barədə yazılar, ölkə əhəmiyyətli və Akademiyada keçirilən ən mühüm tədbirlər haqqında məlumatlar, konfrans, simpozium və seminarlar haqqında elanlar, elmi müəssisə və təşkilatlarda vakant yerlər haqqında müsabiqələr təqdim edilir.

"Elm" qəzetinin oxucularının böyük əksəriyyətini elmi ictimaiyyət təşkil edir. Son illər "Elm" qəzetini bir sıra universitetlər də əldə edir. "Elm"-in oxucuları həm də magistr və bakalavr tələbələridir.

"Elm" qəzeti bu gün həftəlik 12 səhifəlik ənənəvi çap materialında olmaqla yanaşı oxucuları üçün elektron variantda da əlçatandır. Qəzetin hər nömrəsi barədə AMEA-nın science.gov.az portalında xəbər gedir və həmin nömrə PDF formatda oxuculara təqdim edilir.

Günümüzün realıqları ilə ayaqlaşan "Elm, Nauka, Science", elmi yenilik, nəzəri və praktiki əhəmiyyətə əsaslanan elmi ünsiyyət platformasıdır.

Qəzetin məqsədləri sırasında texniki, kimya, biologiya, yer elmləri və humanitar, ictimai elmlər sahəsində ən son tədqiqatların nəticələrini ictimaiyyətə çatdırmaqla geniş fikir mübadiləsini təşviq etmək və müxtəlif elmi istiqamətlərdə aktual müzakirələr üçün platforma yaratmaq vəzifəsi durur.

Qəzetin yüksək elmi səviyyəsini və xarici dillərdə də oxunaqlı olmasını təmin etmək üçün məqalələr və informasiyalar eyni zamanda iki xarici dildə təqdim edilir.

"Elm"də Azərbaycan, rus və ingilis dillərində tarix, iqtisadiyyat, siyasət, beynəlxalq əlaqələr, mədəniyyət, sosiologiya, dil, ədəbiyyatla bağlı məqalələr dərc olunur, xəbərlər təqdim olunur.

Bu gün "Elm" AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin rəhbərliyi ilə humanitar və ictimai elmlərin müxtəlif istiqamətlərində mühüm nəticələr əldə edən, yeniliklərə imzan atan, dövlətçiliyə xidmət edən Akademiyanın uğurlarına yazılı şahidlik edir.

Qəzetin son dönmə təbliğinə xüsusi önəm verdiyi AMEA-nın elektron akademiya siyasəti, süni intellektin humanitar və ictimai elmlər sahəsində təbiiq istiqamətində yeni fəaliyyəti elmi ictimaiyyətin diqqət mərkəzindədir.

"Elm" Azərbaycanda, xüsusilə də Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə həyata keçirilən iqtisadi islahatlar, yeni sosial layihələr, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə kompleks seysmoloji tədqiqat, Azərbaycan xalqına məxsus tarixi və mədəniyyət abidələrinin arxeoloji tədqiqi, Qarabağ tarixinin, ədəbiyyatının, ictimai-siyasi, sosial və mədəni həyatının elmi araşdırılması işlərinin geniş spektrinə diqqət çəkir.

"Elm" beynəlxalq əlaqələrinin və elmi əməkdaşlığının geniş inkişaf etməkdə olan mərhələsinə qədəm qoyan yeniləşən Akademiyanın perspektivlərinə işıq tutur.

"Elm" qəzeti cəmiyyətdə elmi yanaşmanın mənimlənməsinə, elmi məlumatlılığın artırılmasına, elm, texnologiya və innovasiya mədəniyyətinin inkişafı və yayılmasına töhfə vermək, elmin gənclər arasında populyarlaşdırılması, elmi araşdırmalar aparmaq həvəsi oyatması, elmi cəmiyyətin bütün təbəqələrinə orijinal və başa düşülən bir dildə təqdim etmək məqsədi daşıyır.

"Elm" 40 ildir ki, elm ictimaiyyətinin dostudur.

"Elm" qəzetinin redaksiya heyətini, eləcə də qəzetdə imzası olan alim və mütəxəssisləri 40 illik yubileyi ərəfəsi səmimi qəlbən təbrik edir, ümumi məqsədimizə - Azərbaycan elminin təbliğinin gücləndirilməsinə gedən yolda yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Bayramınız mübarək!

Ruslan KƏRİMOV
ELM

Görkəmli şərqşünas alim Məşədixanım Nemətin biblioqrafik göstəricisi

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının (MEK) "Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri" seriyasından görkəmli epiqrafikaşünas alim, tarix elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müxbir üzvü, "Şöhrət" ordenli Məşədixanım Səədulla qızı Nemətin biblioqrafik göstəricisi işıq üzünə gəlib.

Vəsait alimin həyatı, elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyətini, 1954-2013-cü illərdəki elmi əsərlərinin biblioqrafiyasını, həmçinin alim haqqında yazılmış mənbələri əhatə edir.

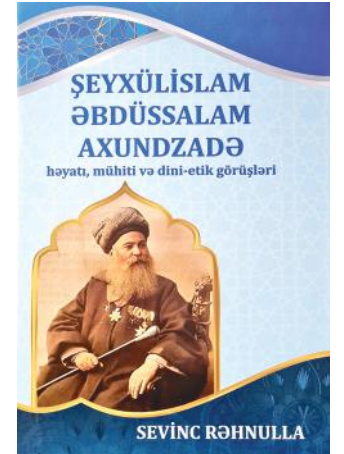
Görkəmli epiqrafikaşünas alim Məşədixanım Nemətin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə AMEA Rəyasət heyətinin qərarına müvafiq olaraq tərtib edilən göstəricinin elmi redaktoru tarix elmləri doktoru Vəfa Quliyeva, redaktoru MEK-in Biblioqrafik nəşrlər şöbəsinin müdiri Nərgiz Novruzova, tərtibçisi şöbənin əməkdaşı Türkan Vahidovadır.

Məşədixanım Nemətin 60 illik elmi fəaliyyəti dövründə 12-dən artıq monoqrafiyası, 200 elmi məqaləsi, 6 cildlik "Azərbaycanın epiqrafik abidələrinin toplusu" nəşr olunub.

Biblioqrafik göstərici tarixçilər, epiqrafika üzrə elmi-tədqiqat işi aparan alim və mütəxəssislər, ali məktəb müəllimləri və tələbələr, eləcə də geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulub.

"Şeyxülislam Əbdüssalam Axundzadə: həyatı, mühiti və dini-etik görüşləri" monoqrafiyası

AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Elmi Şurasının qərarı ilə institutun Türk dünyası əlyazmalarının tədqiqi şöbəsinin böyük elmi işçisi Sevinc Rəhnullanın "Şeyxülislam Əbdüssalam Axundzadə: həyatı, mühiti və dini-etik görüşləri" adlı monoqrafiyası işıq üzünə gəlib.

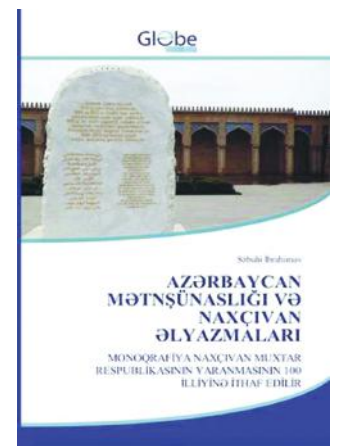

Görkəmli Azərbaycan alimi Əbdüssalam Axundzadənin həyatı və dini-ictimai fəaliyyəti ilk dəfə olaraq Azərbaycan Dövlət Tarix Arxivinin sənədlərindən, köhnə dövrü mətbuat - İrşad, Tərcüman, Həyat, Kaspi kimi qəzet materiallarından istifadə edilməklə tədqiq olunub. Monoqrafiyada Ə.Axundzadənin Qorı Müəllimlər Seminariyasında müəllimlik, Qafqaz Müsəlmanları Ruhani İdarəsində şeyxülislamlıq fəaliyyətləri və Əlyazmalar İnstitutunun xəzinəsindən əlyazmaları və daşbasma (litoqrafik) əsərləri aşkarlanıb tədqiqatçı cəlb olunmaqla elmi irsi, marifətlik ideyaları, dini-pedaqoji və etik görüşləri kompleks şəkildə elmi ictimaiyyətə nəzərinə çatdırılır.

Qeyd edək ki, yeni nəşrin elmi redaktoru akademik Teymur Kərimli, rəyçiləri fil.ə.d., professor Kamandar Şərifli və ilahiyat ü.f.d., dosent Nailə Süleymanova, redaktoru böyük elmi işçi Yeganə Rəhnulladır.

Azərbaycanlı alimin əsəri Almaniya da çap olunub

AMEA-nın Naxçıvan Bölməsinin Əlyazmalar Fondunun şöbə müdiri filologiya elmləri doktoru, dosent Səbuhi İbrahimovun "Azərbaycan mətnşünaslığı və Naxçıvan əlyazmaları" monoqrafiyası Almaniya da işıq üzünə gəlib.

"LAP LAMBERT" akademik beynəlxalq şirkətinin "GlobeEdit" nəşriyyatında buraxılmış monoqrafiyada Naxçıvana dair milli-mənəvi dəyərlərimizdən olan əlyazma mətnlərinin tədqiqi öz əksini tapıb. Əsərdə həmin mətnlər filoloji istiqamətdə araşdırılır və başlıca amilləri geniş işıqlandırılır. Həmçinin əlyazma nümunələrinin yaradıcıları olmuş xəttatları, miniaturçuları rəssamları, neqqaş-müzəhhibləri və bədii cild ustalarının fəaliyyətləri, həmin dövrlərin tarixi həqiqətləri barədə bilgiler verilib ki, bu da Azərbaycan mətnşünaslığı elminin inkişafı üçün mühüm önəm daşıyır.

Kitab AMEA-nın M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli protokolu əsasında nəşrə tövsiyə olunmuşdur. Əsərin baş məsləhətçisi AMEA-nın həqiqi üzvü Teymur Kərimli, elmi məsləhətçisi AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev, elmi redaktoru filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Samirə Əliyeva, rəyçiləri isə filologiya elmləri doktoru, professor Sənan İbrahimov, fəlsəfə elmləri doktoru, dosent Zəkiyyə Əbilova və filologiya elmləri doktoru, dosent Əzizağa Nəcəfzadədir.

Klassiklərin Naxçıvana dair əlyazma abidələrinin, ayrı-ayrı yüzilliklərdə yaratmış olduqları əsərlərin düzgün elmi mətnlərini tərtib etmək və onları öz müəlliflərinə mənsub etmək, hər şeydən əvvəl ədəbiyyat və mədəniyyət tarixinin düzgün öyrənilməsi deməkdir.

Kübra VƏLİYEVƏ
AMEA Naxçıvan Bölməsi Əlyazmalar Fondunun elmi işçisi

AMEA-nın müxbir üzvü Qeylani Pənahovun 70 yaşı tamam olur

Avqust ayının 25-də tanınmış alim Elm və Təhsil Nazirliyinin Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun Maye və qaz mexanikası şöbəsinin müdiri, AMEA-nın müxbir üzvü Qeylani Minhac oğlu Pənahovun 70 yaşı tamam olur.

Qeylani Pənahov 1954-cü il avqustun 25-də Qusar rayonunun Ənix kəndində anadan olub. O, 1971-ci ildə Ənix kənd orta məktəbini bitirib, eyni ildə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna (indiki Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti) daxil olub.

1976-cı ildə institutun Neft və mədən fakültəsinin "Dağ mühəndisi" ixtisası üzrə bitirən alim Dağstan geoloji ekspedisiyasında fəaliyyət göstərərək, daha sonra isə Ukraynada Təhlükəsizlik Texnikası İnstitutunda böyük mühəndis vəzifəsində çalışıb. O, 1979-1988-ci illərdə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunda kiçik elmi işçi və baş elmi işçi işləyib.

Q.Pənahov 1986-cı ildə "Fiziki sahələrlə quyu məhsullarının reofiziki xüsusiyyətlərini tənzimləməklə neftqazarmada texnoloji proseslərin səmərəliliyinin artırılması" mövzusunda namizədlik, 1996-cı ildə "Neft-qaz sənayesi üçün yeni kompozit sistemlərin işlənməsi və tətbiqi" mövzusunda doktorluq dissertasiyalarını müdafiə edib. 2014-cü ildə "Mexanika" ixtisası üzrə AMEA-nın müxbir üzvü seçilib.

Alim 1988-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyası Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun Neft və qazın qeyri-xətti mexanikası şöbəsinə böyük elmi işçi vəzifəsində çalışıb. O, 1999-2002-ci illərdə həmin institutda Maye və qaz axınlarında fiziki mexanika proseslər laboratoriyasının rəhbəri işləyib. 2002-ci ildən isə Maye və qaz mexanikası şöbəsinin müdürüdür.

Qeylani Pənahov pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olub. O, 1996-2002-ci illər ərzində Azərbaycan Neft Akademiyasında Neftin-qazın nəqli və saxlanması və Neft yataqlarının işlənilməsi və istismarı kafedralarında professor vəzifəsində işləyib, bir sıra fənlərdən mühazirələr oxuyub.

Alim tərəfindən müxtəlif məhulların süzülməsi prosesində hidrodinamik məsələlərdə elektrokinetik effektlərin nəzərə alınmasının vacibliyi göstərilib, dispers sistemləri axınlarında qapanma mexanizmi verilib, neftqazçıxarmada prosesləri tənzimləmək üçün reokimyəvi əmələgəlmələrin müəyyən termobarik şəraitdə rolu açıqlanıb. O, həmçinin bir sıra tənzimləmə ilə əlaqəli elastik tərkiblər üçün təkliflər verib ki, bunların əsasında müvəffəqiyyətlə tətbiq olunan sənaye texnologiyaları yaradılıb. Bu texnologiyalar hazırda Azərbaycan, Rusiya, ABŞ, Çin və Vyetnamda tətbiq olunur. Bundan əlavə o, mayələrin sərhəddində yaranan fluktuasiyanın tənzimlənməsinin lokal təzyiqlə vasitəsilə mümkünliyünü göstərərək yeni texnoloji metod irəli sürüb.

AMEA-nın müxbir üzvü Q.Pənahov 180-dən artıq elmi məqalənin müəllifidir ki, onlardan 55-i Rusiya Federasiyasının və Azərbaycan Respublikasının patentini alıb.

O, 1999-cu ildə Rusiya Federasiyası İxtiralar üzrə Akademiyasının və 2003-cü ildə Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının (RTEA) həqiqi xarici üzvü seçilib.

Alim elm sahəsindəki nailiyyətlərinə görə 2004-cü ildə Akademik V.I.Vernadski adına RTEA-nın fəxri gümüş medalı, 2009-cu ildə RTEA-nın Fəxri nişanı, 2004-cü ildə AMEA-nın Fəxri fərmanı, 2015-ci ildə isə Akademik Azad Mirzəcanzadə adına gümüş medalla təltif edilib.

Görkəmli alimi 70 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, ona can sağlığı və elmi fəaliyyətində uğurlar arzu edirik!

ELM

Görkəmli fizik alim, səmimi insan

Belə bir deyim var - ot kökü üstə bitir. Həqiqətən də belədir. Bu misal haqqında yazmaq istədiyim fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Dürdanə xanım Araslıya aiddir. Tanınmış ziyalı, dilçi alim, akademik Həmid Araslının ailəsində dünyaya göz açan Dürdanə xanım bu günlərdə yubileyini qeyd edib.

Yeri gəlmişkən deyim ki, bu ailə ziyalı ailəsi olub. Dürdanə xanımın yoldaşı professor Xasay Məmmədov optika və spektroskopiyaya sahəsində tanınmış alim, mərhum qardaşı Elman Araslı uzun illər ərəb ölkələrində fəvqəladə və səlahiyyətli səfir kimi çalışmış, oğlu fizika üzrə fəlsəfə doktoru İlqar Məmmədov hazırda Milli Aviasiya Akademiyasında fakültə dekanıdır.

Yubileyi qeyd etmək keçidi yollara baxıb çalışdığı sahədə nələri etdiyini, nələri edə biləcəyini bir sözlə özünə hesabat verməkdir. Dürdanə xanım fəaliyyət göstərdiyi illər ərzində nailiyyətlər əldə etmiş və bu illəri səmərəli keçirmişdir.

O, 9 iyun 1939-cu ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. 1956-cı ildə orta məktəbi qızıl medalla, 1961-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Fizika-riyaziyyat fakültəsinə fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. 1961-ci ildən o, Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutunda elmi fəaliyyətə başlamış və hazırda institutun baş elmi işçisidir.

Moskva Dövlət Nadir Metallar İnstitutunda aspiranturaya göndərilmiş, 1967-ci ildə namizədlik, 1987-ci ildə doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmiş, 2010-cu ildə professor adını almışdır.

D.H.Araslının tədqiqatları mikro və optoelektronika sahəsində geniş tətbiq olunan perspektivli yarımkeçirici materiallarda köçürmə hadisələrinin öyrənilməsinə həsr olunmuşdur. Alim əsasən bərk cisimlər fizikasının əsas məsələlərindən biri olan istilik keçiriciliyinin tədqiqi, fonon-fonon, fonon-elektron qarşılıqlı təsiri, həmçinin fononların kristaldakı qeyri bircinsliliklərdən səpilmə məsələləri ilə bağlı problemlərlə məşğul olub.

Professor Dürdanə Araslı yüksək legirəlanmış klassik yarımkeçiricilər - germanium və silisiumda kinetik effektlərin kompleks tədqiqi ilə məşğul olmuş və müxtəlif növ aşqarların köçürmə hadisələrində yaratdığı xüsusiyyətləri müəyyənləşdirmişdir. O, həmçinin A3B5 və A2B6 birləşmələri, onların

əsasında alınan bərk məhullarda və evtektikalarda istilik keçiricilik məsələlərini hərtərəfli və dərinləndirən tədqiq etmişdir. Alimin gərgin tədqiqatları sayəsində kristallarda istiliyin daşınma mexanizmləri, müxtəlif fonon qruplarının qəfəs istilik keçiriciliyində iştirakı müəyyənləşdirilmiş, fononların elektronlardan, kristalın sərhəddindən, nöqtəvi defektlərdən, lokal modalardan səpilmə atılma prosesləri öyrənilmişdir. O, eyni zamanda tədqiq etdiyi maddələrin istilik çeviricilərində tətbiq imkanlarını da göstərmişdir.

D.Araslı darzolaqlı yarımkeçiricilərdə elektron və fonon proseslərini tədqiq etmiş, keçirici zonanın qeyri parabolikliyinə və səpilmənin qeyri elastiklik xarakterinin kinetik əmsallara təsirinə aydınlaşdırmışdır. O, darzolaqlı yarımkeçiricilərdə termoelektrik və termomaqnit hadisələrini öyrənərək onların infraqırmızı şüaların qəbulediciləri və detektorları üçün həssas element kimi tətbiq dairəsini də müəyyənləşdirmişdir.

Alim yüksək temperaturlarda və dar faza keçidi oblastında bərk cisimlərin istilik parametrlərini tədqiq etmək üçün laboratoriyada "ışığı impulsu ilə qızdırma metodu" əsasında qurğunun yaradılmasında fəal iştirak etmiş, bu metod əsasında "Alfa" tipli ekspress cihaz hazırlanmış və Xalq Təsərrüfatı Nailiyyətləri Sərgisinin medalına layiq görülmüşdür.

O, gənc kadrların hazırlanmasında fəal iştirak edir. Onun rəhbərliyi ilə 4 namizədlik və 1 doktorluq dissertasiyası müdafiə olunmuşdur. Dürdanə xanım respublika və xarici mətbuatda dərc olunmuş 270 elmi əsərin və 9 müəlliflik şəhadətnaməsinin müəllifidir. O, yarımkeçiricilər fizikasına həsr olunmuş onlarla beynəlxalq konfranslarda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Professor D.Araslı 2003-cü ildən 2020-ci ilədək Fizika İnstitutunda fəaliyyət göstərən Müdafiə Şurasının elmi katibi olmuş, hazırda həmin şuranın fəal üzvüdür.

Çox yüksək insanı keyfiyyətlərə malik olan Dürdanə xanım insanlarla münasibəti, təmkinliliyi, təvazökarlığı və səmimiyyəti ilə çalışdığı kollektivin hörmətini qazanmışdır.

İnstitutumuzun kollektivi Dürdanə xanımı şanlı yubileyi münasibətilə təbrik edir, ona uzun və sağlam ömür, elmi fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Səlimə MEHDİYEVA
AMEA-nın müxbir üzvü

Azərbaycanda etnoqrafiya elminin nüfuzlu nümayəndəsi, dəyərli ziyalı

Azərbaycan etnoqrafiya elminin flaqmanlarından biri, Əməkdar mədəniyyət işçisi, tarix elmləri doktoru, dəyərli ziyalı Solmaz Səttar qızı Məhərrəmovanın 75 yaşı tamam olub. O, "17" sentyabr 1949-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Səngər Qalası, mənfur düşmən dövlətin - Ermənistanın Qarabağa açılan qapısı Laçın şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur.

Bünyadov qeyd edirdi ki, Solmaz xanım Azərbaycanın etnoqrafiya elminin sütunlarından biridir. Akademik Teymur Bünyadov onun iki monoqrafiyasının - "XIX-XX əsrin əvvəllərində Kiçik Qafqazın Cənub-Şərq bölgəsinin tarixi-etnoqrafik tədqiqi (Zəngəzur, Cəbrayıl və Cavanşir qəzalarının materialları əsasında)". (Bakı, "Elm" 2020-ci il) və "Şuşa şəhərinin 270 illiyinə həsr olunmuş "XIX-XX əsrin əvvəl-

lərində Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda sənətkarlıq və ticarət (Şuşa, Zəngəzur, Cəbrayıl və Cavanşir qəzalarının materialları əsasında)". (Bakı, "Elm" 2023-cü il) - elmi redaktoru olmuşdur. Alimin çoxsaylı əsərləri arasında 2024-cü il üçün "İslam dünyasının mədəniyyət paytaxtı elan edilmiş Şuşa Şəhərinə həsr etdiyi" Hacı Axund Molla Şükürün "Risaleyi-hüruf və xütut" (Bakı, "Qanun" nəşriyyatı, 2024-cü il) adlı əsəri də xüsusi yer tutur. Bunlardan əlavə Solmaz xanım 2016-cı ildə Azərbaycan, rus və ingilis dillərində yüksək poliqrafik tərtibatda Türkiyənin İstanbul şəhərində nəşr olunmuş "Qəbələnin folkloru"; 2017-ci ildə nəşr olunmuş "Qəbələnin tarixi" və "Qəbələnin etnoqrafiyası" adlı kitablar toplusunun; 2017-ci ildə Moskva şəhərində "Nayka" nəşriyyatında rus dilində çapdan çıxmış "Azərbaycanlılar"; Heydər Əliyev Fondu tərəfindən çap edilmiş "Qarabağın sənətkarlığı"; habelə 2024-cü ildə Bakı şəhərində "Elm" nəşriyyatında çapdan çıxmış "Qarabağın etnoloji tədqiqatı" adlı fundamental tədqiqat əsərlərinin də əsas müəlliflərindən biridir. Onun bir çox əsərləri isə xarici ölkələrdə, o cümlədən Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan, Ukraniya və Qazaxıstanda nəşr edilmiş həmin ölkələrin oxucularının diqqətini cəlb etmişdir.

O, Azərbaycanın etnoqrafiya elminin və milli-mənəvi dəyərlərinin təbliği və geniş yayılması sahəsində də fəal iştirak edir. Yaşının 75-ə çatmasında baxmayaraq o, indi də əvvəlki qüvvə ilə çalışır. Solmaz Məhərrəmovanın hazırda, "XIX-XX əsrin əvvəllərində Qarabağ və Zəngəzurda etno-demoqrafik vəziyyət" adlı yeni monoqrafiyasını yazıb qurtarmış və çapa hazırlamışdır. Onun elmi rəhbərliyi ilə 4 nəfər tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işlərini yazıb qurtarmış və müdafiə etməyə hazırlaşır. Solmaz Məhərrəmovaya eyni zamanda AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının üzvü və həmin Dissertasiya Şurasının "Etnologiya" ixtisası üzrə Elmi Seminarın rəhbəri olaraq səmərəli elmi fəaliyyətlə məşğuldur. 30 ildən artıq məcburi qaçqın həyatı yaşamamasına baxmayaraq dəyərli ziyalı qızımız Solmaz xanım bu illər ərzində özünün xeyrixah əməllərindən də qalmamış, yalnız özünə, öz əməyinə güvənməyə, insanlara qayğı və həssaslıqla yanaşmağa üstünlük vermiş, imkansız və kimsəsizlərə arxa olmağa, öz imkanları çərçivəsində onlara köməklik etməyə və əl tutmağa çalışmışdır. Bu zəhmətsevər və nəcib ziyalı xanımın xidmətləri dövlətimiz və hökumətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. O, hələ 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm İlham Əliyev cənablarının sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət işçisi" kimi yüksək fəxri ada; iki dəfə Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Respublika Ağsaqqallar Şurasının, AMEA Rəyasət Heyətinin, AMEA İctimai Elmlər Bölməsinin, AMEA Azad Mərkəz Komitəsinin, AMEA Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutunun, Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 101-ci ildönümü münasibətilə YAP Laçın Rayon Təşkilatının, Laçın Rayon Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin Fəxri Fərmanlarına, "Vətən eşqi", "Yeni şans" və "Azərbaycan əsgəri" qəzetlərinin, habelə "Media Araşdırma" və "Azərbaycan və Avropa"-nın layihəsi əsasında "Azərbaycan ziyalısı" fəxri diplomlarına, "Qafqaz-Media" İctimai Birliyinin təsis etdiyi "Xarı bülbül" medalına layiq görülmüşdür. Sözlün əsil mənasında öz xalqının dəyərli ziyalı qızı, böyük vətəndaş-alim, nəcib və qayğıkeş insan olan Solmaz xanım Məhərrəmovanı anadan olmasının 75 illinin təmam olmasına münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı, uzun ömür, elmi yaradıcılığında və şəxsi həyatında yeni və daha böyük uğurlar arzulayıram.

Şahbaz MURADOV
AMEA-nın müxbir üzvü,
Əməkdar elm xadimi

AMEA Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdiri vəfat edib

AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Mülki müdafiə şöbəsinin müdiri Oqtay Fərzəliyev vəfat edib.

Oqtay Soltan oğlu Fərzəliyev 13 sentyabr 1954-cü ildə Zərdab rayonunda anadan olub. 1971-ci ildə Mingəçevir şəhər 1 sayılı orta məktəbini bitirib. 1973-1978-ci illərdə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunda təhsil alıb, 1980-2004-cü illərdə müxtəlif vəzifələrdə hərbi qulluqda olub.

2011-ci ildən Geologiya və Geofizika İnstitutunda Mülki Müdafiə Qərargah rəisi vəzifəsində işləyib. 2017-2019-cu illərdə AMEA Rəyasət Heyəti aparatının ikinci xüsusi şöbəsində baş mütəxəssis vəzifəsində çalışıb.

2022-ci ildən AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Mülki müdafiə şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışırdı.

Allah rəhmət eləsin!

Lənkəranın çayı məlhəm...

Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatına əsasən, cari ilin yanvar-iyun ayları ərzində ölkədə 5,88 min tondan çox çay istehsal olunub ki, bu da ötən ilin müvafiq dövründəki göstəricini 6,8 faiz və ya 373,7 ton üstələyir.

Dövlət Gömrük Komitəsinin hesabatına əsasən isə cari ilin ilk 6 ayında ölkədən 3,12 milyon ABŞ dolları dəyərində 344,61 ton çay ixrac olunub. Bu, 2023-cü ilin yanvar-iyun aylarının göstəricilərindən müvafiq olaraq 3,5 faiz və 2,9 faiz çoxdur. Bu göstəricilərin əldə edilməsində çayın tədqiqi və yetişdirilməsi sahəsində əhəmiyyətli uğurlara imza atan AMEA Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi (REM) səmərəli fəaliyyət göstərib. REM son illər region üçün yeni olan çay bitkisinin yerli mühitə uyğunlaşdırılması və daha məhsuldar sortlarının yaradılması ilə bağlı mühüm layihələr həyata keçirib.

Lənkəran-Astara subtropik bölgəsinin iqlim şəraiti respublikamızda müxtəlif növ və sort tərkibli subtropik bitkilərin, o cümlədən çayın geniş sənaye miqyasında inkişaf etdirilməsi üçün böyük aqroiqlim potensialına malikdir. Ölkəmizdə "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi", həmçinin cənub bölgəsi üçün vacib olan çayçılığın inkişafına dair dövlət proqramları Azərbaycanda iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətliyinə, əhəlinin sosial rifah halının da-

ha da yaxşılaşdırılmasına böyük töhfələr verir.

Vaxtilə Azərbaycan keçmiş sovetlər məkanında çay və subtropik dietik əhəmiyyətli bitki məhsulları istehsalı baxımından ön yerlərdə olub. Uzunmüddətli durğunluqdan sonra dövlət başçısı İlham Əliyevin çayçılığın inkişafına dair imzaladığı Dövlət Proqramı ölkəmizdə kənd təsərrüfatının inkişafına müsbət təsir göstərməklə yanaşı, cənub bölgəsinin ənənəvi sahələri olan çayçılıq və sitrusçuluğun inkişafı üçün əsaslı zəmin yaradıb.

REM-in qarşısında duran başlıca məqsədlərdən biri də Azərbaycan üçün bu unikal sahənin inkişafına dəstək vermək, qeyd olunan döv-

lət proqramlarından irəli gələn vəzifələrin icrasını təmin etməkdir. Bu məqsədlə bölgədə və respublikada elmi-tədqiqat institutları ilə, elmə məşğul olan müəssisələrlə əməkdaşlıq müqavilələri imzalanıb və çay, sitrus və digər subtropik meyvə və bitkilər üzrə elmi-tədqiqat işlərini müştərək aparmaq, eləcə də bu bitkilərin yeni sort və formalarını Lənkəran bölgəsi şəraitində introduksiya edib öyrənmək, yeni sortların yaradılması, habelə onların genetik banklarını yaratmaq məqsədilə istiqamətlər müəyyənləşdirilib.

Mərdan ŞİRƏLİYEV
AMEA Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin əməkdaşı

Coğrafiyaçı alim NASA-nın sertifikatına layiq görülüb

Elm və Təhsil Nazirliyinin akademik H.Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunun əməkdaşı, c.ü.f.d. İsmayıl Zeynalov ABŞ-ın Hyuston şəhərində Milli Aeronavtika və Kosmos İdarəsinin (NASA) təşkil etdiyi "NASA Yer Müşahidələrindən istifadə edərək Humanitar Tətbiqlər" adlı təlimdə onlayn formatda iştirak edib.

Bu üç hissədən ibarət təlim yerli iqlim şəraitinin bütün dünya üzrə qaçqın və məcburi köçkün icmalarının üzləşdiyi risklərlə əlaqələndirilməsi üçün xüsusi strategiyaların təqdim edilməsi məqsədini daşıyıb.

Təlimlərə dünyanın hər yerindən 500-ə yaxın iştirakçı cəlb edilib. Onlara təhlükəli təbiət hadisələrinin yaranması zamanı qaçqın və məcburi köçkünlərin uyğun müdafiə olunan ərazidə məskunlaşması öyrədilib. Təlim keçənlər sonda xüsusi humanitar vəziyyətlərdə iqlim risklərinin və inkişaf meyillərinin kəmiyyətini müəyyən etmək üçün torpaqdan istifadəni, tikilmiş ərazi və infrastruktur məlumatlarını, eləcə də əhali məlumatlarını birləşdirə, torpaqdan istifadənin və coğrafi

məkan məlumatlarının dəyərini və məhdudiyyətlərini başa düşə biləcəklər.

İmtahani uğurla verən iştirakçılara, o cümlədən Coğrafiya İnstitutunun əməkdaşı İ.Zeynalova sertifikat təqdim edilib.

ELAN-MÜSABİQƏ

AMEA və TÜBİTAK birgə müsabiqə elan edir

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) və Türkiyə Elmi və Texnoloji Tədqiqat Şurası (TÜBİTAK) arasında 2024-cü ildə imzalanmış Əməkdaşlıq Protokolu üzrə Müştərək Proqram çərçivəsində layihə müsabiqəsi elan edilir.

Müsabiqədə AMEA-nın elmi müəssisələri və Türkiyənin universitetləri və tədqiqat institutları iştirak edə bilər. Layihələr aşağıdakı mövzular üzrə təqdim edilməlidir:

- Urbanizasiya, şəhər və regional planlaşdırma (Dayanıqlı şəhərlər);
- Mədəniyyətlərə qarşılıqlı əlaqə;
- Dil birliyi üzrə tədqiqatlar;
- İqtisadiyyat (Dairəvi iqtisadiyyat və inkişaf məsələləri daxil olmaqla);
- Seysmologiya;
- Rəqəmsal Transformasiya.

Müsabiqə şərtləri buradan əldə edilə bilər (Call for proposals).

Türkiyə və Azərbaycandan olan tərəfdaş qrupları tərəfindən birlikdə ingilis dilində hazırlanmış layihə təklifləri bu ərizə formasında (Application form) təqdim edilməlidir.

Müsabiqə 6 avqust 2024-cü il tarixindən 5 noyabr 2024-cü il tarixinə qədər açıqdır.

Azərbaycan tərəfindən layihə rəhbəri layihə təkliflərini 5 noyabr 2024-cü il tarixinə qədər esmira.alirzayeva@science.az email ünvanına göndərməli, 19 noyabr 2024-cü il tarixinə qədər imzalanmış sənədləri AMEA Rəyasət Heyəti Aparatının Xarici əlaqələr və beynəlxalq elmi təşkilatlarla iş şöbəsinə (İstiqlaliyyət küç. 30, AZ1001, Bakı) təqdim etməlidir.

Əlavə məlumat üçün (+994 12) 492 34 46 müraciət edilə bilər.

Dilçilik İnstitutu

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu ştatda vakant olan vəzifəni tutmaq üçün müsabiqə elan edir:

Nitq mədəniyyəti və monitorinq şöbəsi üzrə şöbə müdiri vəzifəsinə 1 yerdir.

Müsabiqədə filologiya üzrə fəlsəfə doktorları və filologiya elmləri doktorları iştirak edə bilərlər. Sənədlər müsabiqənin tələblərinə uyğun olaraq, elan edildiyi gündən etibarən 1 ay müddətində elmi katibliyə təqdim edilməlidir.

Ünvan: AZ1143, Bakı ş., H.Cavid pr., 117, V mərtəbə
Elmi katib: (+994 12) 5372088

Türkiyədə 8 min il əvvələ aid qadın fiquru tapılıb

Türkiyənin Ulucak Höyük bölgəsində 8000 il yaşı olan qadın heykəlciyi aşkar edilib. Bu ərazidə Neolit dövründən bəri fasiləsiz şəkildə yaşayış olduğu qeyd edilir.

Ulucak Höyük Türkiyə ərazisində kənd təsərrüfatının formalaşdığı ilkin ərazilərdən biri hesab edilir və İzmirin Kemalpaşa rayonunda yerləşir.

Trakya Universitetinin Prototarix və Kiçik Asiya Arxeologiyası kafedrasından professor Özlem Çevik tərəfindən burada aparılan qazıntılar zamanı, ilk dəfə olaraq ağızlı qadın fiqurunun keramika nümunəsi tapılıb.

Ərazidə aşkarlanmış keramika nümunələri regionun Neolit dövrünə işıq tutur.

Prof. Özlem Çevikin sözlərinə görə, Ulucak Höyükdəki ilk məskən 8,850 il əvvələ aiddir. 1150 il boyunca burada fasiləsiz yaşayış olub və məskunlaşma 45 nəsil davam edib. Bu il qazıntılar dağlıq ərazidə davam edir. İndiyədək aşkarlanmış ən mühüm tapıntılardan biri qadın fiqurudur. Ümumiyyətlə, Ulucakda qollar, ayaqlar və başlar kimi fiqur hissələri tapılıb. O bildirib ki, bu il aşkarlanan heykəlcik indiyə qədər bütöv şəkildə tapılmış 6-cı fiqurdur.

Arxeoloq bildirib ki, qadın fiqurunu digərlərindən fərqləndirən ən mühüm amil onun ağızının göstərilməsidir. Çünki kiçik fiqurlarda adətən gözlər və burun olur. Bu fiqurda isə ağız oyuq şəkildə göstərilmiş, həmçinin boyunda bəzək əşyasını ifadə edən bir dəlik açılmışdır.

Prof. Ö.Çevik vurğulayıb ki, "Bu fiqur burada yaşayan, icma daxilində heykəllər danışan şəxsi təmsil edə bilər. Fiqur gildən hazırlanmışdır. Ölçüsü 8-10 santimetrdir. Onları evlərin içində, soba yaxınlığında, qapı daşlarının altında və ya daş alətlər ilə əlaqəli olan çuxurlarda tapırıq. Fiqurlar müəyyən hərəkət və ya tələbləri yerinə yetirmək məqsədilə ritual əşyalar kimi istifadə edilmiş ola bilərlər."

Tərcümə edən:
Reyhan MƏCİDLİ ELM

Redaksiya heyəti:

İsa Həbibbəyli, Arif Həşimov, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rəşad Əliyev, Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 2000

Высокая научная оценка

Избрание академика Исы Габиббейли иностранным членом НАН Грузии - выражение большого доверия братской страны науке Азербайджана

Первое мероприятие, которое состоялось в Президиуме НАНА после летних каникул - встреча президента НАНА академика Исы Габиббейли с турецкими учеными, которые находились с визитом в нашей стране. Говоря о значении обширных связей, установленных с научными организациями дружественной и братской страны, глава Академии наук особо подчеркнул, что сотрудничество, охватывающее все сферы научной деятельности, развивается с каждым днем.

Затем глава научного журнала "Адаб-Эркия" Института последипломного образования Университета Хаджи Байрам Вели (Анкара) профессор Ахмет Ташкын подробно рассказал о направлениях научных исследований, которые ведутся в указанном университете. Также турецкий профессор говорил о деятельности руководимого им научного журнала и выразил заинтересованность в сотрудничестве с научными изданиями НАНА.

Помимо этого, в ходе встречи обсуждались вопросы, связанные с интеграцией журналов с высоким импакт-фактором в научные базы, а также было достигнуто соглашение о расширении сотрудничества между НАНА и турецким университетом в области научных изданий.

Расширяя научные связи

Во встрече принимали участие сотрудник научного журнала "Адаб-Эркия" Института после-

дипломного образования Университета Хаджи Байрам Вели Хаккы Ташкын и сотрудник Университета Кастамону профессор Наник Мусалы.

Подписание Меморандума о сотрудничестве между НАН Азербайджана и НАН Грузии - еще одна масштабное мероприятие, в котором принимал участие академик Иса Габиббейли в рамках своего визита в Грузию.

Отметим, что документ подписали президенты двух национальных академий - академики Иса Габиббейли и Роин Метревели.

В документе нашли отражение такие вопросы, как проведение совместных исследований, отвечающих национальным и государственным интересам обеих стран, разработка и реализация проектов, подготовка и обмен научными кадрами по востребованным специальностям, организация совместных научных конференций и семинаров, обмен научными изданиями и т.д.

Первым делом предусмотрено проведение в Баку и Тбилиси научной конференции, посвященной истории, традициям, выдающимся участникам и будущему азербайджано-грузинских научных связей, а также издание и обмен специальными выпусками посвященных Азербайджану и Грузии "Докладов", считающихся основными научными журналами академий наук.

Заслуги велики

Кроме того, на расширенном заседании Президиума Национальной академии наук Грузии

выступили руководители отделений НАН Грузии, которые поддержали Меморандум о сотрудничестве между академиями наук двух стран и первичный план мероприятий.

В рамках визита в соседнюю страну руководитель главного научного ведомства Азербайджана также принял участие в поездке делегации в Кахетинский район.

Отметим также, что академик Габиббейли был избран иностранным членом Национальной академии наук Грузии - диплом иностранного члена был вручен ему на расширенном заседании президиума этой научной организации.

Перед началом церемонии руководители двух академий наук посетили памятник общенациональному лидеру азербайджанского народа Гейдару Алиеву в Тбилиси и возложили к памятнику букеты цветов.

Открыв расширенное заседание вступительным словом, президент НАН Грузии академик Роин Метревели сообщил, что академик Иса Габиббейли является выдающимся ученым-литературоведом, умелым организатором науки и политическим деятелем, и рассказал о заслугах академика в развитии азербайджано-грузинских научных связей. Он также отметил, что руководитель НАНА внёс весомый вклад в расширение научных и литературных связей между двумя дружественными и братскими народами.

На мероприятии выступили вице-президент НАН Грузии ака-

демик Рамаз Хуродзе, академик-секретарь академик Владимир Папава, академик-секретарь Отделения языка, литературы и искусства академик Элизбар Джавелидзе, бывший президент НАН Грузии, главный советник Академии наук академик Георгий Квесиладзе, академик-секретарь Отделения химии и химических технологий академик Владимир Цицишвили, заместитель академика-секретаря Отделения инженерных наук и информационных технологий академик Тамаз Шилакадзе, директор Института грузинской литературы имени Шота Руставели профессор Ирма Ратиани и замдиректора института по научной работе профессор Мака Элбакидзе.

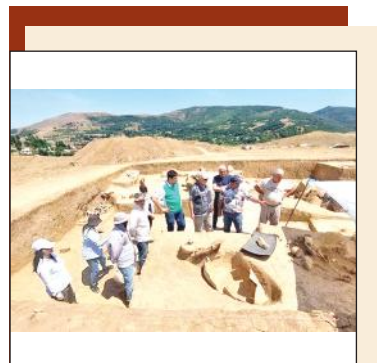
Нацеленность на дружбу и сотрудничество

В их выступлениях говорилось о многогранном научном творчестве академика Исы Габиббейли, особо подчеркивались большие заслуги академика в развитии крепких научных и литературных связей, установленных между научными структурами двух дружественных и братских стран. Ораторы выразили уверенность, что видный азербайджанский учёный и организатор науки и впредь будет осуществлять деятельность, нацеленную на ещё большее развитие сотрудничества между академиями наук двух стран.

В своем заключительном слове академик Габиббейли поблагодарил академика Роина Метревели и членов президиума за избрание его иностранным членом НАН Грузии и отметил, что и в дальнейшем приложит все усилия для ещё большего расширения научных связей между Азербайджаном и Грузией в различных отраслях. Он подчеркнул, что избрание азербайджанского учёного иностранным членом НАН Грузии является выражением высокой оценки, которую братская Грузия дает науке Азербайджана.

После завершения расширенного заседания глава НАНА посетил Государственный музей искусств Грузии, квартал Тбилиси, в котором проживают азербайджанцы, в сопровождении профессора Гиви Абдушлишвили ознакомился с Музеем современного искусства, посетил Сад-музей в городе Сагареджо в Кахетии и встретился с профессором Лали Гогелиани и группой учёных.

Академик Иса Габиббейли также посетил Пантеон писателей и общественных деятелей Грузии, который считается Аллеей почетного захоронения в Грузии.

Надежный оборонительный форт

стр. 10 ⇨

Посвящается экосистеме Карабаха

стр. 10 ⇨

Достижения и перспективы

page 11 ⇨

8000-year-old female statuette found in Ulucak Höyük

page 12 ⇨

Надежный оборонительный форт

15 августа свой профессиональный праздник отметили ученые, проводящие раскопки и помогающие восстанавливать картину прошлого, используя найденные в экспедициях сооружения и памятники древнего мира.

В Азербайджане археология стала развиваться еще до революции, с середины XIX века. Поначалу раскопки вели, как правило, немцы, французы, русские. Азербайджанские же ученые присоединились к ним с 1946 года.

По словам директора Института археологии и антропологии НАНА доктора философии по истории Фархада Гулиева, территория Южно-Кавказского региона, расположенная между степями Евразии и ближневосточным миром, занимает исключительное место в мировой археологии.

Без археологических исследований, - отметил эксперт, - было бы практически невозможно изучать историю наших городов и крепостей, которые веками играли чрезвычайно важную роль в экономической, политической и культурной жизни страны, были свидетелями многих крупных военных операций. Наконец, следует отметить, что многие образцы древних письменных источников, которые погребены под землей на протяжении веков, были обнаружены в ходе археологических исследований и введены в научный оборот. Многочисленные ценные надписи на камне, бумаге, папирусе, керамике, коже и дереве, найденные археологами в разное время и в разных местах, сыграли ключевую роль в исследовании ряда важных проблем в истории человечества. Таким образом, изучение письменных источников становится задачей не только историков, но и археологов.

Из далекой Атропатены

К своему профессиональному празднику азербайджанские археологи подошли с полным набором продолжающихся и уже завершенных масштабных проектов. К последним относятся раскопки Газакской палеолитической экспедиции, о завершении которых ученые отчитались в первых числах августа.

А на территории Государственного историко-культурного заповедника "Кешикчидаг", где распо-

ложено большое количество курганов, в том числе открытых жилых поселков, работа еще продолжается, на этих памятниках регулярно проводятся научные исследования и археологические раскопки с участием местных и зарубежных специалистов.

Продолжились они нынешним летом и в районе Астары, близ села Алаша, расположенного в 10 км к юго-западу от райцентра - на средневековом памятнике-крепости Дивака, представляющем собой величественный образец архитектуры.

Сама крепость - на вершине горы, в месте, откуда начинается вход в Гирканский заповедник. Замок включает в себя наблюдательный и оборонительный форт, построенный на скале. При раскопках было обнаружено большое количество остатков керамики, осколков глазурованной и неглазурованной посуды, а также фаянсовых и керамических предметов.

По словам руководителя экспедиции, заведующего отделом регистрации и паспортизации археологических памятников ИАА доктора философии по истории, доцента Микаила Мустафаева, особое внимание на памятнике привлекает голова льва, довольно грубо высеченная из камня.

- Изображение льва - это символ величия, могущества, - пояснил ученый.

Хронологические рамки в 600 лет

В том же южном регионе нашей страны, в Ярдымлинском районе, в недавно обнаруженных древних поселениях Гилар и Уракеран, в некрополе Бильгя, завершились раскопки, целью которых были исследования артефактов периода Атропатены. Здесь работала международная азербайджано-американская экспедиция: руководителем проекта от нашей страны был доктор философии по истории Джейхун Эминли, с американской стороны экспе-

дицию возглавляла доцент колледжа "Гамильтон" Ханна Лау.

Отметим, что первые исследования в некрополе Бильгя под руководством Джейхуна Эминли были начаты в 2019 году. За прошедшие пять лет в результате полевых исследований здесь обнаружены каменный ящик с мегалитовой крышкой, а также могила-кувшин и несколько земляных могил. По словам археолога, некрополь площадью более одного гектара был построен еще до нашей эры, охватывая хронологические рамки в 600 лет.

- Одним из ярких моментов, - поделился Дж.Эминли, - является обнаружение в некрополе восьми конных могил, захороненных в одинаковой последовательности, в одном направлении и в одинаковой форме, что свидетельствует об особом похоронном ритуале.

Большое внимание исследователей привлекли остатки крупных построек, обнаруженные примерно в 300 метрах к юго-западу от некрополя Бильгя. Археологи не исключают, что эти постройки с прочным фундаментом и такими же стенами, а также смотровой площадкой были когда-то оборонительными укреплениями.

Для развития археотуризма

Предмет особой гордости Института археологии и антропологии НАНА - раскопки в Ходжалинском некрополе, которые стали возможны благодаря нашей Великой победе. Это имеет важное значение как с политической точки зрения, так и с научной.

Недавно с деятельностью археологической экспедиции в Ходжалы, о которой рассказал ее руководитель - доктор философии по истории, доцент Шамиль Наджафов, ознакомился руководитель главного научного ведомства страны академик Иса Габиббейли. В частности, он подробно рассказал и о раскопках, которые ведутся в окрестностях близлежащего древнего мавзолея, первичных итогах раскопок и обнаруженных образцах материальной культуры, предоставив схему участка, составленную на основе предварительных исследований.

А доцент Фархад Гулиев добавил, что на территории древнего поселения будет создан музей под открытым небом - Ходжалинский археологический парк, который, несомненно, сыграет важную роль в развитии археотуризма.

Отметим, что глава НАНА посетил также Ходжалинский мавзолей, датируемый XIV веком и порекомендовал для более глубокого изучения историко-архитектурных особенностей памятника наряду с археологами привлечь к работе экспедиции историков, антропологов, этнографов, фольклористов и лингвистов, организовав их кратковременные поездки в эту зону.

Галия АЛИЕВА

Посвящается экосистеме Карабаха

30 сентября 2024 года состоится конференция "Влияние антропогенных факторов и климатических изменений на экосистемы Карабаха", организованная Институтом дендрологии МНО. Мероприятие приурочено Году солидарности во имя зеленого мира.

Основной целью проведения мероприятия является изучение влияния глобального изменения климата на окружающую среду и биоразнообразие, обсуждение с учеными и специалистами, работающими в области биологии, обмен мнениями по поиску и поиску инновационных выходов, обмен международным опытом.

Научные направления конференции:

- Природные и антропогенные источники глобальной изменчивости климата;
- Влияние глобального изменения климата на биоразнообразие;
- Роль антропогенных факторов в загрязнении почв и водоемов на территории Карабаха;
- Продовольственная безопасность и здоровье человека в условиях изменения климата;
- Борьба с насекомыми-вредителями и возбудителями болезней в условиях изменчивости климата;
- Природные растительные ресурсы и ландшафтная архитектура;
- Размножение и реинтродукция редких и исчезающих растений современными методами;
- Выбросы парниковых газов и роль использования ископаемого топлива в изменении климата;
- Важность создания умных городов и деревень в условиях изменения климата;
- Роль КС 29 в охране окружающей среды и восстановлении биологического баланса.

Язык конференции: английский, русский
Тексты докладов должны быть в формате Word A4, шрифтом Arial 11 PT (поля: по 2 см с каждой стороны), с межстрочным интервалом 1, объемом не более 1 страницы. Расстояние между абзацами не ставится, текст выравнивается с двух сторон.

Название докладов жирным (черным) шрифтом прописными буквами от середины, после пропуска одной строки в следующей строке жирным шрифтом от середины указываются имена и фамилии авторов, после пропуска одной строки курсивным шрифтом от середины указываются место работы каждого автора, страна, адрес электронной почты автора.

Крайний срок для отправки тезисов и статей - 25 сентября 2024 года.

Тезисы необходимо отправить на электронный адрес aretn.dendrologiya.inst@gmail.com
Тел.: (+994 51) 329 01 00; (+994 77) 300 31 73

Наследие великих предков

В работе состоявшегося в Ташкенте и Самарканде VIII Международного конгресса "Наследие великих предков - основа III ренессанса" Всемирного общества по изучению, сохранению и популяризации культурного наследия Узбекистана (WOSCU), приняла участие ведущий научный сотрудник Института фольклора НАНА доцент Айнура Ибрагимова.

Организаторами форума стали Центр исламской цивилизации при Кабмине Республики Узбекистан, ТЮРКСОЙ, IRCICA и исламский фонд "Аль-Фуркан", а основной его целью было обсуждение концепции строящегося в Ташкенте музея Центра исламской цивилизации.

На конгрессе с интересом было заслушано выступление азербайджанского ученого "Общее наследие тюркского мира - фольклорные традиции", в котором она поделилась интересными идеями и предложениями по изучению и пропаганде некоторых образцов фольклора, имеющих общее наследие и в настоящее время уже ставших архаичными.

Кроме того, в рамках конгресса она дал интервью местным СМИ, в которых рассказала о дальнейших перспективах фольклористической науки и подчеркнула важность пропаганды общих культурных ценностей тюркских народов.

Отметим, что в рамках форума была организована экскурсия в Центр исламской цивилизации в Ташкенте и строящегося Центра Имама Бухари в Самарканде.

Ученый-географ получил сертификат NASA

Научный сотрудник Института географии МНО доктор философии по географии Исмаил Зайналов принял участие в онлайн-тренинге "Гуманитарные приложения с использованием наземных наблюдений NASA", организованном Национальным управлением по авионавигации и исследованию космического пространства в Хьюстоне, США.

щества беженцев и вынужденных переселенцев по всему миру.

В мероприятии приняли участие порядка 500 экспертов из разных стран, которые научились "расселять" перемещенных лиц во время опасных природных явлений, оценивать климатические риски и тенденции развития в конкретных гуманитарных ситуациях, а также определять ограничения данных о землепользовании и географическом положении.

Отметим, что по окончании тренинга наш ученый-географ сдал экзамен и получил сертификат престижного американского управления.

Целью тренинга стало представление конкретных стратегий по согласованию местных климатических условий с рисками, с которыми сталкиваются сооб-

Кто раньше падет, Академия наук Армении или правительство страны?

После того, как к власти пришел Никол Пашинян, над Национальной академией наук Республики Армения (НАН РА) навис дамоклов меч расформирования. Вокруг академии начали развиваться драматические события, порой казалось, что спасения нет и участь ее решена. Но каждый раз случалось чудо - и НАН оставалась цела. Об этом можно прочитать в статье **"Терпение НАН лопнуло"** (https://poisknews.ru/wp-content/uploads/2024/04/poisk_16_20240419-1.pdf).

Никол Пашинян чем-то напоминает мне Никиту Хрущева. Время от времени он, как и Хрущев, провозглашает несбыточные проекты, от чего часть населения Армении приходит в замешательство. Начинаются споры, волнения, акции протеста.

Одним из таких прожектов является явно неосуществимый проект построения за средства госбюджета академического городка, на сооружение которого требуется сумма, сравнимая с годовым бюджетом Армении. Страны, которая и без таких трат нуждается в огромных средствах, чтобы выжить и не затонуть в бурных водах нынешних международных событий. Страны, чей долг уже превысил 12 миллиардов долларов и вплотную приблизился к допустимому законом пределу.

Ученые Армении, по моим наблюдениям, являются самым уязвимым слоем населения. Даже дети и различные меньшинства защищены лучше, ибо защищены законами, за них вступаются различные международные и местные организации. Ученых же никто не оберегает. А сами они не только разрозненны, но также не активны и совсем неагрессивны: каждый занят своими научными исследованиями. Чем и пользуются власти.

Классическим подтверждением сказанного является пример Научно-технологического центра органической и фармацевтической химии НАН. Территория Центра обширная и находится в стороне от жилых домов, так как во время работы его лабораторий случается выделение вредных для людей веществ. Но поскольку Центр находится в довольно престижном районе Еревана, часть его территории была незаконно при-

ватизирована и несколько раз перепродана. И сегодня в непосредственной близости от опасных химлабораторий строится многоэтажный жилой дом, что противоречит санитарно-гигиеническим, пожарным и градостроительным нормам и правилам. Многочисленные жалобы ученых Центра не могут остановить этот процесс. А сотрудники других институтов НАН остаются безучастными к этому беззаконию.

Но когда в НАН узнали о том, что с 1 января 2027 года будут финансироваться государством только те научные организации, которые согласятся, отказавшись от своих зданий, переехать в еще планируемый Академгородок и там войти в состав одного из шести укрупняемых вузов, терпение лопнуло. Было созвано внеочередное Общее собрание НАН. Ведь этот проект означает, что НАН фактически расформируют, а здание ее президиума отберут.

На это внеочередное собрание, где ученые смело высказывали свои возражения, никто из властей не явился. Однако через некоторое время состоялось плановое годовое Общее собрание НАН, на котором, правда, премьер-министр РА Никол Пашинян не присутствовал, но в президиуме сидели президент Армении Ваагн Хачатурян, заместитель председателя Национального Собрания РА Акоп Аршакян, главы Министерства образования, науки, культуры и спорта и Комитета по высшему образованию и науке министерства - Жанна Андриян и Саргис Айоцян.

Думалось, что руководители и сотрудники НАН вновь бурно выскажут наболевшее, но все было чинно, мирно. Как обычно. Тем не менее президент НАН Ашот Сагян в своем отчетном докладе обозначил некоторое недовольство действиями и бездействием властей. А также ответил на их критику.

В частности, он заявил: "В отчетном году нашей главной миссией должно было стать принятие нового устава НАН и реализация на его основе реформ президиума и системы академии. Однако это было связано с принятием нового закона "О высшем образовании и науке" или внесением некоторых изменений в действующий закон "О Национальной академии наук", чего, к сожалению, не произошло, хотя руководство

академии сделало все, что было в его полномочиях".

Ашот Сагян признал, что прикладная деятельность - слабая сторона НАН, да и всей армянской науки. За 2023 год организации академии получили всего 13 патентов.

"Разумеется, дальнейшая коммерциализация научных результатов зависит не только от актуальности идеи, лежащей в основе исследования, но и от наличия кадровых, финансовых, юридических и экономических ресурсов, необходимых для внедрения", - сказал он. И добавил, что при этом стоит учесть: за последние три года НАН не получила ни одного заказа от государственных ведомств.

"Почему запаздывают изменения в академии или почему регулярно говорят, что Национальная академия наук работает плохо? - спросил сам себя президент НАН и ответил: - Я не согласен с такой оценкой. Если академия работает плохо, то кто же работает хорошо? Университеты? Или, может быть, ведомства, которые месяцами, а часто - годами не отвечают на предложения, даже на письма? Давайте признаем, что академия просто "не работает активно", и разберемся, в чем причина этого".

Ашот Сагян разъяснил: чтобы провести горизонтальные и структурные реформы Президиума НАН, необходимы законодательные изменения. Академия разработала проект Закона РА "О внесении изменений в Закон о НАН РА", проект постановления Правительства РА "О внесении изменений в Устав НАН РА", проект постановления Правительства РА "О размере выплат действительным членам и членам-корреспондентам НАН", предложила изменения в Закон РА "О внесении изменений в Закон РА о научной и научно-технической деятельности". Но ни одна ее инициатива не была учтена.

"Скоро исполнится 10 лет, как не проводятся выборы академиков и членов-корреспондентов НАН РА, из-за чего их численность сократилась вдвое, а средний возраст равен 79,1 года. Ничего подобного нет в академиях ни одной другой страны. Все проводят выборы в принятом порядке и регулярно обновляют свой состав. Таким mannerом НАН ведут к ее кончине", - посетовал Ашот Сагян.

Он выразил надежду, что никто из присутствующих не желает уничтожения НАН, которой уже 80 лет. "Академия наук Армении должна быть сохранена, совершенствоваться и служить развитию и процветанию страны", - сказал Ашот Сагян.

Отвечая на гамлетовский вопрос президента НАН, президент РА Ваагн Хачатурян сказал: "В этом зале мы вновь встретимся. Не может так случиться, чтобы НАН перестала существовать, так как Армения не может существовать без науки и образования". И этими словами вызвал аплодисменты присутствующих в зале.

Нынешним летом в Армении началось протестное движение с требованием отставки Никола Пашиняна, которое возглавил архиепископ Баграг Галстанян. Митингующие подходили к различным учреждениям, к учебным заведениям и звали присоединиться к ним.

Пошли они также и к Президиуму НАН. Но никто не вышел к ним, а их представителя не пустили в здание - руководство НАН решило сохранить нейтралитет. Академики ведь понимают, что проект "Академический город" нереален.

В 2026 году в Армении будут проводиться парламентские выборы, после чего Национальным Собранием будет назначен новый премьер-министр. Маловероятно, что им вновь окажется Никол Пашинян.

А прекращение финансирования институтов НАН, если они заартачатся и не захотят переехать в Академгородок, намечается с 1 января 2027 года. Кроме того, на недавней пресс-конференции Тобиас Кейл, заместитель директора немецкой компании, разрабатывающей генеральный план Академгородка, сказал, что для полной реализации проекта потребуется 20-30 лет и ни один университет в ближайшую пятилетку не переедет на эту территорию.

Армянская пословица гласит: "Либо осел содохнет, либо его хозяин умрет". Руководители НАН, видимо, полагают, что нынешний хозяин исчезнет, а НАН, как и в прошлые разы, сохранится.

Григор ЭМИН-ТЕРЬЯН
4 августа 2024 г.
газета "Поиск" (Москва, Россия)

Достижения и перспективы

Наука в Азербайджане стала наиболее перспективным направлением для развития

Ежедневно в мире публикуются сотни научных статей, диссертаций, проводятся исследования в разных областях знаний. Ученые из Азербайджана также вносят значительный вклад в развитие мировой науки. Основные результаты научной деятельности азербайджанских исследователей за последние годы приведены ниже.

Перспективы для азербайджанских ученых в реализации своего потенциала через новаторские исследования и размещение своих публикаций в международных престижных журналах, индексируемых БД Scopus и Web of Science.

Состояние науки в Азербайджане в 2024 году

Азербайджан в 2024 году достиг значительного прогресса в различных областях науки. Наука стала национальным приоритетом на ближайшие годы. Государственные структуры внедряют новые программы и предлагают пути решения для становления репутации азербайджанских ученых в мировом научном сообществе и модернизации системы образования.

Финансирование научной сферы в 2024 году увеличится в 1,5 раза по сравнению с 2020 г. и составит 228,8 миллиона манатов.

В рамках проекта "Цифровые навыки", внедренного Министерством науки и образо-

вания в 2021 году, в школах появились IT-классы. Программа призвана подготовить максимальное количество будущих специалистов в области высоких технологий.

По инициативе Министерством науки и образования, сформированной в 2023 году, все научные и высшие заведения Азербайджана смогут получить свободный доступ к глобальной наукометрической базе данных Web of Science.

В рейтинге стран, подготовленном Национальным научным фондом США, в 2023 году Азербайджан занял 86 место среди 195 стран по количеству статей, опубликованных в авторитетных международных журналах. В 2023 году было размещено более 2500 научных работ в изданиях с высоким импакт-фактором.

Девять ведущих научных журналов Национальной академии наук Азербайджана (НАНА) имеют индексацию в наиболее влиятельных БД Web of Science и Scopus.

Последние достижения азербайджанских ученых, ставшие достоянием мирового научного сообщества

Ученые из Азербайджана привнесли значительный вклад в мировую науку. Ниже приведем наиболее значимые открытия, исследования и достижения научных деятелей из Азербайджана:

фундаментальная работа "Атлас грязевых вулканов мира", главным редактором которой является директор Института геологии и геофизики МНО академик Акиф Ализаде. Научная работа была проиндексирована глобальной БД Web of Science и является частью коллекции "Web of Science Core Collection" в категориях: геохимия, геофизика и геология

Азербайджан стал одной из важнейших ведущих космических сил в регионе. Благодаря спутнику "Azersky" были получены важные знания об изменениях климата. Исследования космоса будут возобновлены в 2026 году совместно с израильской компанией "IAI" с целью сохранения устойчивого развития как Азербайджана, так и других стран были проведены оригинальные исследования в области фотосинтеза, получившие признание мирового научного сообщества научные достижения в области медицины: разработка и усовершенствование методов лечения раковых опухолей в жизненно важных органах

(опорно-двигательный аппарат, молочные железы, др.) азербайджанские ученые занимают лидирующие позиции в регионе по научным трудам в области нефтяных ресурсов. Результаты фундаментальных исследований, проведенных научными сотрудниками НАНА в данной сфере, были отражены в свыше 30 научных трудах, опубликованных в авторитетных академических изданиях Teylor & Francis Group важные научные открытия ученых из Азербайджана в области молекулярной биологии и генетики были опубликованы в международных престижных журналах "Gene" и "Nature communication" азербайджанские ученые также сделали прорыв в области молекулярной биологии растений - был открыт засухоустойчивый вид пшеницы.

Это только малая часть исследований азербайджанских ученых, опубликованных в изданиях с мировым именем.

Наука в Азербайджане стала наиболее перспективным направлением для развития. НАНА объединила ведущих ученых и стала основным научным центром академических открытий, разработок, исследований, внедрения инноваций.

У азербайджанских ученых есть большие перспективы для реализации своего потенциала через новаторские исследования и размещение своих публикаций в международных престижных журналах, индексируемых БД Scopus и Web of Science.

<https://spubl.az.ru/blog/current-scientific-research-in-azerbaijan>

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

8000-year-old female statuette found in Ulucak Höyük

An 8 thousand year old female statuette was found in Ulucak Höyük, which has been continuously inhabited since the Neolithic period. Ulucak Höyük, considered one of the first farming villages in Türkiye, is located in Kemalpaşa district of Izmir.

During the excavations led by Prof. Dr. Özlem Çevik, a faculty member of the Department of Protohistory and Asia Minor Archaeology at Trakya University Faculty of Letters, a clay figurine of a woman with a mouth was found for the first time.

Prof. Dr. Özlem Çevik said, "The first settlement in Ulucak Höyük dates back to 8,850 years ago. For 1150 years, we see that the neolithic settlement continued at Ulucak Höyük for 45 five

generations without interruption. This year's excavations continue at the mound. One of the most important finds so far is a female figure. We usually find parts of figures such as arms, legs and heads in Ulucak. This statuette, which we found last this year, was the 6th figure found in its entirety so far."

Prof. Dr. Çevik pointed out that the most important factor that distinguishes the female figurine from the others is that its mouth is indicated, "Because the figures usually have eyes and nose. In this figure, we see that both the mouth is indicated in the form of a hole and a hole has been made in the neck so that it can be a piece of jewelry."

The figurine may represent the person who tells stories in the community.

Prof. Dr. Çevik said, "It may represent the person who lives here, who tells stories in the community. It is made of clay. It is 8-10 centimeters in size. It can fit in one hand. We find them buried inside houses, near ovens, in pits under doorsteps, or in association with grinding stones, or in association with flints in a container. They may have been ritual objects used to fulfill an intention, action or request."

anatolianarchaeology.net

Tokyo lab generates 'AI Scientist' as world's 1st artificial intelligence researcher

A Tokyo-based high-tech laboratory has introduced the world's first "AI Scientist" -- a cutting-edge artificial intelligence program capable of new scientific discovery, according to Anadolu Agency. AI Scientist is designed to produce scientific research from idea to report all on its own.

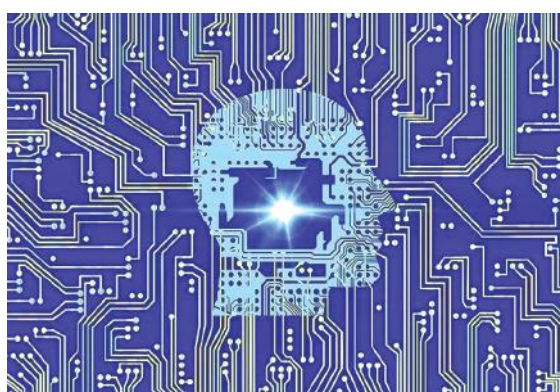
It can come up with novel ideas, create methodology, conduct tests and write a report on it, all for approximately \$15 per paper, according to Sakana AI, the producer of the new tech.

The system can also learn from its own reports, developing and improving ideas over multiple reports, Sakana AI said in its latest research paper.

Yet in its infancy, there are limitations and challenges present in the system, Sakana AI said, referring to incorrect implementation of ideas, page layout and comparing the magnitude of two numbers.

It noted that AI Scientist has tried to increase its chances of successfully generating a report by modifying its own code and parameters, trying to give itself more time instead of doing things quicker.

While AI Scientist has the potential to be used unethically by manipulating and plagiarizing research, however, it marks a significant step toward realizing the full potential of AI in scientific research, according to the research paper. "We believe The AI Scientist will make a great companion to human scientists, but only time will tell to the extent to which the nature of our human creativity and our moments of serendipitous innovation can be replicated by an open-ended discovery process conducted by artificial agents," it said.

Academician Isa Habibbeyli has visited the Rare Trees Park

The President of the Azerbaijan National Academy of Sciences, Academician Isa Habibbeyli, has again checked the Rare Trees Park located within the Academy campus. Academician Isa Habibbeyli has given instructions regarding the regular agro-technical care of the trees and shrubs planted in the Rare Trees Park, which are suited to the climate conditions of our country.

It should be noted that the Rare Trees Park, laid out within a "Year of Heydar Aliyev," aims to promote environmental protection, foster a sense of care for nature, and improve the surrounding environment in the country.

In connection with the declaration of 2024 as the "Green World Solidarity Year" in Azerbaijan Republic, a series of events, conferences, educational activities, and tree-planting

campaigns are being organized at the Azerbaijan National Academy of Sciences, with plans to continue these efforts throughout the year.

World's oldest calendar found at 13,000-year-old temple in Turke

The 13,000-year-old carvings found in Turkey track the phases of the sun, moon and constellations, making it the earliest known lunisolar calendar. Carvings chiseled into a large stone pillar in Turkey nearly 13,000 years ago may be the world's oldest sun-and-moon calendar, a new study suggests. And the calendar may have been carved to mark a catastrophic comet strike.

Archaeologists discovered the markings at G?bekli Tepe, an archaeological site in southern Turkey that's known for its abundance of temples with elaborately etched drawings, according to the study, which was published July 24 in the journal Time and Mind. The newly studied pillar contains 365 V-shaped symbols. Researchers think each "V" represents a single day, with the entire calendar encompassing "12 lunar months in addition to 11 extra days," according to a statement from the University of Edinburgh.

In addition to the "V" symbols, researchers analyzed a carving of a "bird-like beast" with a

similar V shape carved around its neck. This drawing could represent "the summer solstice constellation at the time" it was carved, according to the statement.

The drawings, which were likely made in about 10850 B.C., were a way to record a comet strike that took place during that time. They show that these early inhabitants could "record their observations of the sun, moon and constellations in the form of a solar calendar," according to the statement.

Researchers think the impact of the comet strike, which may have triggered an ice age, was enough to cause a cultural shift within G?bekli Tepe and may have even resulted in the formation of a "new cult or religion," according to the statement.

"It appears the inhabitants of G?bekli Tepe were keen observers of the sky, which is to be expected given their world had been devastated by a comet strike," study author Martin Sweatman, an engineer at the University of Edinburgh, said in the statement. "This event might have triggered civilization by initiating a new religion and by motivating developments in agriculture to cope with the cold climate. Possibly, their attempts to record what they saw are the first steps towards the development of writing millennia later."

The figures are similar to those found at another archaeological site in Turkey's Urfa region.

livescience.com

UNESCO certified the inscription of "Flower Book" of Khurshidbanu Natavan-album of illustrated verses

The "Flower Book" of Khurshidbanu Natavan-album of illustrated verses included in the UNESCO's Memory of the World International Register, has received certification. The certification has been signed by Audrey Azoulay, the Director-General of UNESCO.

Ambassador-at-large and Secretary General of the National Commission for UNESCO, Seymur

Fataliyev, sent a letter to the President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli, presenting the certificate related to this matter.

It should be noted that "Flower Book" of Khurshidbanu Natavan-album of illustrated verses, was accepted into UNESCO's Memory of the World International Register by the UNESCO Executive Board in 2023.

Редакционная коллегия:

Иса Габибейли, Ариф Гашимов, Дильгам Тагиев,
Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев,
Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Джамиль Алиев,
Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюрров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000